

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott

—⊗— Budapest, október hó 22. ⊗—

Krónika.

A gálans abbé.

— okt. 20.

A lovagkor utolsó, kocsonyás nyulványai után, a XVIII-ik század második felében kezdődik a félig bunda-, félig parfüm-szagu áramlat, amely, talán revanche-ul az egykori uniformált gavalléri szolgáltatókért, a nőt a férfi hasznos fényüzési cikkévé akarja tenni, s amely a maitressizmus mesgyéjén át az okos, és államnak, művészetnek, egyes embernek hasznos szerelmi viszonyokhoz vezet. Nagy emberek, mint Goethe, Lord Byron, Napoleon, Heine, Musset, sőt Molière és Beethoven is, az asszonyt pozitív értéknek, monumentális stimuláló szernek képzelték, s látszólag megadván s átadván magukat nekik, valamennyiüket citromoknak tekintették, amelyeket a köz, az általános műveltség, a haladás javára facsartak ki. A hány nagy ember, annak életében egytől-egyig megtaláljuk a nőt, a gyönyörű és szelidített toxonesist; az aranyhajnak, a hamvas bőrnek, a mélyen fekvő szemeknek betükre, füstékre, hangjegyekre való átváltását. A him okos védekezése-e ez a nőstény ellen, vagy a smithianizmus egy új formája, avagy a sors szeszélyes játéka, ki tudná megmondani? A problémát elvégre meg lehetne fejteni, de sok szükség nincsen rája. Annyi bizonyos, hogy a muzsa egykori à la grecque alakja az elmúlt században ugyancsak megváltozott és például Petrarca az idegen környezetben, legalább ideig-óráig, rosszul érezte volna magát.

A XIX. század női alakjai közül George Sandnak oly hire volt, mint a charentei cognacnak. Nagy férfiak épp úgy elvándoroltak hozzá tanulni, hangulatot gyűjteni, megtermékenyülni, mint a festők az Eremitageba vagy a Louvreba. Ő volt a főtipusa az új nőnek, akinek csókjai, sóhajtásai, könyei a férfi lelkében nem multtá, vagyis emlékekké, hanem jövővé, kézzelfogható eredményekké változtak át. A szerelemnek új formáját teremtette meg, az érzelemnek művészi formát talált, az indulatból, a lelkesedésből, a rajongásból és a csalódásból is nagy akkumulátorokat csinált, amelyeknek motorikus ereje hozzáért szerelmesei belső világához. Mindehhez természetesen nem kontárok kellettnek társnak, és George Sand meg tudta választani az embereit. Tarkapárnás, szőnyeges, selyemvitorlás gályáján ott látjuk Chopint, Musset-t és Liszt Ferenczet is.

Heine ugyan tagadja az utóbbit, de tudjuk, ő is

híve volt e kapitális női rouének, és így szava ebben a kérdésben elfogult. Liszt Ferencz talentumán meglátszik, hogy az érzéseket nemcsak nézni, de látni is tudja, hogy a szerelem utait noteszkönyvvvel a zsebében járta végig, hogy minden affektust regisztrált és menten értéké formált át. Senki oly tudományosan és mégis szépen a belső életet nem képes közprédává tenni, mint ő; senki a sziv indulatait nem tudja úgy részeire bontani, mint ő, aki e bonyolult proceduránál mégsem anatómiát, hanem mindig pszichológiát adott. Ehhez oly mesterre volt szüksége, aki maga is hü ellenőre volt érzéseinek, aki a nagy passziót rózsaszínű, de egyuttal nagyító erejű üvegen át nézegette. Ebben a metierben George Sand korszakalkotó volt és hatása Liszt Ferenczre oly kézzelfogható, hogy minden további disputa fölöslegesnek látszik.

A kérdés inkább az lehetne, általános emberi, mondjuk, erkölcsi szempontból hová állítsuk az olyan férfi alakját, akinek ekkora asszonyévtávgya van, s aki minden évben más-más változatban dalolta el előttünk Tannhäuser énekét Vénusz szépségéről? Mert Liszt Ferencz nem állt meg George Sandnál, hanem végigvándorolt Don Juan egész, tágas, aranylombos, árnyékmentes országán. A közfelfogás kétségkívül elitélné a maestrót, de ugyanaz a közfelfogás elfelejti, hogy a Liszt szerelmei tulajdonképpen mindannyiunknak a szerelmei, mert benne élnek a hangjegyeiben, a partitúráiban, benne laktak a zongorája billentyűjében, és csatlakozást találtak művészi érzékünkhöz. Liszt nemcsak a maga, de a mi kedvünkért is szeretett, mondhatnók; azonban a magyaráztatnak ez a fajtája annyira édeskés és az irodalmi lomtárba való, hogy szívesen lemondunk róla.

Az úgy valószínűleg úgy áll, hogy a művészet és a morál kérdése nem intézhető el a kétszerkettő négy szabályai szerint. A morál évezredes; szuverén hatalom, alapköve a célszerűség, az okosság, a társadalmi rend; a művészet örökkön változó, esetről-esetre az egyénhez kötött tulajdonság, amely rendkívüliségekben gyökerezik és álomországokat telepít át fából készült, nemzeti színűre füstött sorompóink közé. Ezek kardinális különbségek és az emberiség ügyességét bizonyítja, hogy végső eredményeik mégis szépen megférnek egymás mellett. Ez csak úgy lehetséges, hogy mindenik fél-áldozatokat hoz, azaz mind a kettő megalkuszik; és ha valahol megállja helyét a bölcs mondás, hogy mi sem állandóbb az ideiglenességnél, akkor itt. De tovább lehet menni. A művészetnek a társadalmi

morálon kívül, amely a törvények, az erkölcsi szabályok, a vallás etikájának foglatát jelenti, még egy saját külön, kasztbéli morálja is van, vagy legalább kellene hogy legyen. A művészet erkölcsé ez: becsületesen látni, gondolkodni, alkotni. Így tehát két morál kötelezi az író, a festőt, a zenészt, s a kétféle morál fogalma veszedelmesen hasonlít a kétféle becsületéhez, a kétféle hitéhez. Komplikálja, végül, a dolgot, hogy a művészeti morál mindig csak a műre magára vonatkozik, az alkotó kisiklik alóla; míg a társadalmi morálban a cselekedet és elkövetője egymástól elválaszthatatlanok.

Nem csoda, ha a művészet ennyi etikai barriér láttára meghökken és inkább kitér a lecke és annak végleges megoldása elől. Körülbelül ugyanilyen a helyzet a női kérdéssel is, amely nehezen választható szét az erotikától. A szerelem a művészet eredendő témája volt és lesz is mindörökké, s amíg a költőtől, a zenésztől, festőtől megkivánjuk, hogy tárgyaiban változatosságot nyújtson, addig, csöndes rezervációval, elvárjuk tőle, hogy a témái alap gondolatát, tehát magukat a nőket is cserélgesse. Ha az asszonyok helyett szurrogátumokat lehetne föltalálni, az egyenlet egyszerűen meg lenne oldva; addig azonban, míg ez az időpont elkövetkezik, a költői tárgy nehezen különböztethető el a mögötte rejlő személytől, ami állandóan vagy az egyén, vagy pedig a morál sérelmét fogja jelenteni.

Szóval: művészet és társadalmi rend között a tisztázatlan kérdések halmaza hever. A nagy talentumok csak úgy tudtak ezen segíteni, hogy a vitás pontok fölé emelkedtek, ami őket egyuttal el is távolította tőlük. Máról-holnapra ez csak megy, de jöhet egy kor, amely vagy az igazság, vagy pedig a hazugság leple alatt meg fogja kívánni, hogy ezek a problémák megoldassanak. Akkor majd tisztázni kell a fogalmakat és meg kell nevezni a tényezőket. Akkor majd megállapíthatjuk Liszt Ferenczről és sok ifjú meg öreg társáról, a folytonos nő-cseré vajjon tényleg csak az egyre az ideált kereső fausti töprengés-e, avagy közönséges szoknyavadászat? Szerencsére, akkor már a mi fejünk nem fog fájni. Szerencsére, mondom, mert mikor a művészet örök szabályai spirituszban lesznek és jegeczrendszerben mutatjuk ki lényegüket, maga a művészet már elköltözött a földről és csöndesen mosolyog le üldözőire, akiknek csak egy kopott csizmaszár marad a kezükben.

Syrion.

Néha úgy érzi az ember, hogy élete kilátástalan szakadékkba téved s csak később veszi észre, hogy aranybányában járt.

A görögök fiatalnak és szépnek érezték a halált. A középkor kaszásnak és vénnek látta. Pedig a középkor a halálban találta az életet és üdvösséget. Mindig félünk attól, hogy a legfőbb vágyunk teljesülhet.

J. Gy.

Déli csendben.

Köröttem álmos déli csend,
A völgy szokatlan fényben ég,
Fűszál se leng, levél se reng —
Valamit vár most a vidék.

Vágyón nyujtózik minden ág
És fojtva száll egy-egy fohász,
Mély tűzben ég ezer virág:
Megannyi rubin és topáz.

A tájon pihegő varázs
Mintha megváltást esdene,
Minden oly babonás, csodás,
Oly várakozással tele.

Ha most a szót kiejteném,
A megváltó varázsigét,
Betelne száz mohos remény,
Száz ősi láncz pattanna szét.

Ha most a szót kimondanám,
Tán megvirradna nekem is,
Aranykébbe öltözne tán
Az én borongó egem is...

Kún József.

Özvegyasszony álma.

Írta: KRÚDY GYULA.

A ködből egy vitéz lépett elő — őszi estén, az erdőszélen.

Árnyból, fellegből és falevelek láthatatlan szellőjéből látszék megalkotva lenni a vitéz, midőn az erdőből megindult. Csak midőn a szabad országutra ért, akkor lett valóságga: nagy csizmája, tollas kalapja és rövid, buggyos zekéje, amelynek bársonya apró virágokkal volt teleszórvva. Rövidre nyírott fekete szakállá volt, felfelé borzolt bajusza, a szája bizonyosan élveteg és piros volt egykor, a szeme kerék, mozdulatlan és sötét, mintha valamely régi képről lopta volna. A hold akkor bujt ki az erdő felett, bánatos, halotti rongyokhoz hasonló fellegei közül és a holdvilágban a furcsa vitéz megnézte óráját, amely tányér nagyságu volt és lapjára az égitestek voltak festve.

— Itt van az időm — dörögte a vitéz és hosszú lépésekkel megindult a falu felé. A kardját, amely vékony és finom volt, amilyent azelőtt az urak csak az esküvőjükön viseltek, no meg a saját temetésükön, könnyedén a hóna alá fogta és széles, tollbokrétás kalapját szemébe huzta.

A faluhoz érve, a kutyák ugyancsak vonítottak mindenfelől az alacsony kerítések mögül. A vitéz valamit mondott a kutyáknak és azok nyomban elhallgattak. A hold a látóhatárról sápadt tekintettel kísérté a vitéz lépteit, amelyek most elcsendesedtek, amint a falu közepén álló oszlopos uriház közelébe érkezett. Régi ház volt ez, már száz esztendőök óta egyebet sem tettek vele, mint reparálták, toldozták-foltozták, jelenleg egy özvegyasszony lakott benne, bizonyos Tamásiné, az nyaranta még virágos kertet is ültetett a ház elébe. De most késő őszi éjszaka volt és az udvaron csak a lombjavesztett vén fák álldogáltak, hogy min-

den ok nélkül felnyögjenek, összesugjanak, megzörrenjenek, mintha ez éjt választották volna panaszaik elmondására.

Az özvegyasszony sem aludt ezen az éjszakán. Az ebédlőben ült és naplóját irogatta. A magányos életben, midőn már a hetyke szolgabíró minden bókját elmondta, az ifju és ábrándos káplán csaknem lefogyott, mint a gyertyaszál és már a sokgyerekes jegyző is kancsalított a szemével, miközben gyér bajuszát harapdálta az özvegyasszonytól jövet; midőn már a kántorné előre összetörte a teljes fazekat löcs-lábu, penészvirágképi ura fején, hogy most rajta volna a sor a falusi gavallérok között, — az özvegy naplót irt és így társalgott önmagával, meg azzal a képzeletbeli férfiával, aki a lábánál térdepel.

— Nem érnek a mai férfiak egy hajítófát! — irta éppen az özvegyasszony, amikor az ajtó felnyílott és a ködből, árnyból valósággá váltott lovag a szobába belépett.

Tamásiné hatalmas, megtermett asszony volt, aki a bakon a legszilajabb kocsilónak is megfogta a szárát, míg a feleselő férficseledeket sajátkezüleg szokta megfenyíteni, — korántsem ijedt meg az éjjeli látogatótól. Talpraállott és az asztalfiókból előhuzta a pisztolyt. A jövevény azonban szeliden intett:

— Nem ismeresz meg, Katalin? Én vagyok Krájer Vincze, a Tamásiak ősapja.

— Az ördög vigye el kegyelmedet, bizony ráijesztett. Hisz mindjárt megismerhettem volna. Odaát függ a képmása a szomszéd szobában — felelt az özvegyasszony és szenvedélyes fekete szemével tetőtől-talpig végignézett az ősapán. (A családnak több kísérte volt, akik szívesen felkeresték az ócska házat, hogy a magányos asszonyt ijesztgessék. Tamásiné csaknem havonkint, rendszeren holdtöltekor találkozott a folyosón vagy a szobában egy-egy kőszá kisértevel. Fejüket kezükben vivő daliák, panaszos, elfátyolozott fejű asszonyok, vörösruhás barátok gyakran keresztették az özvegy éjszakai lépteit. Eleinte meg is ijedt Tamásiné, még pedig annyira, hogy hol a káplánért, hol a szolgabíróért, de még néha a jegyzőért is elfuttatta öreg belső asszonyát. »Ugyan ne hagyjanak már magamra!« — panasolta később. — Azután megszokta a régi ház kisérő lelkeit. Egy feketefátyolos dedányának egyszer még kezét is akart csókolni. A kalendáriumban pedig megjelölte a napot, mikor fognak megint vörös barátok tánczolni a padláson.)

— Foglaljon helyet, nagyuram — szólt szépen, ünnepelesen a család ősapjához. — Mivel lehet gráciájára szegény szolgálója?

— Nagy dologban jöttem hozzád, leányom — kezdte a bársonyzekés lovag, miközben fővegét a szék alá helyezte. — Ismersz a családi históriából, komoly ember voltam egész életemben.

— Nekem ugy mesélték, hogy hamispénzverő volt kegyelmed a harminczéves háborukor.

— Bolondság — felelt a vendég. — Akkoriban maguk a királyok hamisitották nyakra-főre a pénzt, hogy legyen miből fizetni a sok katonát. Hitemre mondom, hogy én sokkal jobb pénzt vertem ott a magdeburgi öreg torony pinczéjében, mint Zsigmond király Budán. Éppen csak annyi igaz a dologból, hogy megfutamodtam Magdeburgból és Budáig meg sem álltam. Ötvösmestere lettem a királynak, mert értettem a módját, hogyan lehet kevés aranyból sok aranyat csinálni.

— Én mindig tiszteltem kegyelmedet, mert olyan szép bajusza volt — felelt hízkelve az özvegy. — Manapság már nincsenek valamirevaló férfiak.

— Van benne valami, leányom. Az én időmben vasat és aranyat ettek a férfiak. Mindig csak vasat meg aranyat. És vért ittak rá, ami még az aranyból is drágább. De hát mi a manónak törödsz te folyton a férfiakkal? Lehetne már egyéb gondod is.

— Nem vagyok ám én még olyan idős, Vincze atyus — felelt negédesen Tamásiné és a szemében két kis lámpás gyulladt fel, amint erősen a kisérte arcába nézett.

— Hiszen nem is azért mondom, — dörmögte a másvilági ember — az igazi asszonyféle sohasem öregszik meg. Csakhogy az történt, hogy elhalt urad, meg más vénséges Tamásiak panaszszal fordultak hozzám azon a helyen, ahol most lakunk. Felpiszkáztak, nyugalmamban megzavartak és addig ültek a nyakamon, amíg hát eljöttem hozzád, hogy megintselek, elég legyen már a férfiakból. Szégyenszemre még igaza lesz a világnak, hogy már a disznópásztornak sem kellesz. Tamásinének villámlott a szeme.

— Ne féltsenek engem azok a vén Tamásiak. Ismerem őket egytől-egyig, hisz odaát függnek olajban, aranyrámák között a szomszédban. Néznek eleget, amikor vetkőzöm, amikor öltözöm, ha a tükör elé ülök és az arcom finomítom, az uramtól kezdve valamennyi elmúlt Tamási odaül a vállamra, ott kukucskál a hátam mögött. A multkor a félszemű pap, akit a császár lefejeztetett, majdhogy a fejemhez vágta a kezében tartott szentirást, mert egy deákfiúval beszélgettem, aki a pataki kollégiumnak gyűjtött errefelé.

A tulvilágról jött lovag a fejét csóválgatta.

— Nem jó az embernek megöregedni. Lám, engem agyonütöttek elég fiatalon, még pedig egy leánynál. Itt, hátul szakították be a fejem buzogánnyal, de a hajamtól nem látszik.

— Mindig tiszteltem kegyelmedet, habár az agyonütését azzal magyarázták, hogy az is a hamispénz miatt történt. De azért szép bajusza volt. Kegyelmed sohasem üldözte el mellőlem a férfiakat, mint az uram, meg a többi atyafiak. Alighogy ideszokott egyik-másik, alighogy megmelegedett a szive a szegény, mindenkitől elhagyott özvegyasszony iránt, már jött éjnek-éjszakáján az uram, lánczokat csörgetett, a butorokat taszigálta, a padlásról a pinczébe szaladt, csapkodta az ajtókat és felborította a vizeskandósát. Akármilyen puha ágyat vettem, abba mindig vasszőget dugott, akárhogyan igyekeztem a vőlegényem kedvében járni, jöttek éjnek-éjszakáján a többi atyafiak, és a lábánál fogva húzták ki a meleg ágyból a vendéget, aki itt megszállt. Vesztett hire kerekedett a háznak, a parasztok keresztet vetnek a kapum előtt, a fuvaros gyorsabb haladásra ösztökéli a lovát és ha megyei urak szállnak ki a faluba, szívesebben szállnak meg a bírónál, mint nálam. Itt, mondják, nem tudnak aludni.

Vincze ősatya fejcsóválva hallgatta az özvegy panaszait. Hümmögött, dörmögött, már éppen az özvegynek akart igazat adni, amikor bizonyosan valami jelt kapott a tulvilágról, mert a homlokát összeránczolta és haragosan pattogott:

— Hallgattam idáig haszontalan fecsegésedet, leányom, de most már elég legyen. Majd én megmondom neked, hogy mi baj van ennél a háznál. Igaz, hogy sokszor nézel a tükörbe, de azért mégsem látod meg magad. Az arczod festékes, a szemed a láztól csillog és nem az ifjuságtól. A nyakadon ránczok vannak, amelyeket a ruhával el kell takarni. A hajadban ma-holnap több lesz a fehér szál, mint a fekete. Csak a derekad karcsu, mert hiszen fűzőben alszol. Mit akarsz még mindig a férfaktól? Sohasem tanuljátok meg ti asszonyok, hogy jön idő, amikor minden kendőzés

hiábavaló. A férfiak megfutamodnak az elvirult nőtől, mint valami rossz szagtól. A bélpoklos az országuton hamarabb kap alamizsnát, mint szeretőt az öregasszony. Sohasem voltam a jónak elrontója, de most mégis csak azt kell mondanom, leányom, hogy szép-tevő udvarlód nem a házi kísértetek lánczcsörgetése elől menekültek el innen, hanem elmentek, amikor nyakadon megbontottad a ruhát és hervadt kebleid kibontakoztak. A szép szavak, kezeknek ügyeskedő simogatása és a lábaknak titkos játéka csak rövid ideig pótolja a vállak, keblek és egyebek hiányát. A kéz és a láb él legtovább. A legvénebb asszonynak is tud puha lenni a keze, de mit ér már az? A női kéz ügyességére már csak a nagyon öreg emberek számítanak. Azokat kell dörzsölgetni, ápolgatni, mint a virágszálat, dédelgetni. Édes lányom, Katalin, hagyj te már békét a férfiaknak. A dédanyád ebben a korban már csak az unokájával tánczolt, mert annak muszáj volt vele. Kár, hogy neked nincsen unokád.

Az özvegy gunyosan nevetgél, míg a másvilági vendég így beszélt, végül egészen közel hajolt az ősapához:

— Igaz, hogy a kegyelmed köntösének sirbölt-szaga van, de leküzdöttem undorodásomat. Kérem, ha már megszidott, most csókoljon meg amugy atyafiságosan, ne váljunk el egymástól haraggal.

A messziről jött férfit a kérésen először megütközött, de nem sok ideje maradt a gondolkozásra, mert az özvegy gyorsan átkarolta a nyakát.

— Mondtam, hogy mindig tetszett nekem kegyelmed. Régen, egész életemben vártam erre a perczre, hogy kegyelmedet a karjaimba zárhassam, mert még azt is szerettem kegyelmedben, hogy hamispénzverő volt.

— Mi tagadás benne, — felelt nevetve az ősatya — biz én megcsináltam a tallért, mert tudtam.

— Aztán meg — folytatta az özvegy — a családban a férfiak mind nyolczvanesztendős korukban jöttek a világra. Százestendővel házasodtak. Én meg fiatal, tüzes leány voltam. Egész életemben egyebet sem tettem, mint a tüzet oltogattam a véreben. Jeges dézsa állott az ágyam mellett, abba nyújtogattam a lábamat éjnek-éjszakáján. Ha lóháton jött egy szép dalia, csak akkor mertem ráemelni a szemem, amikor már toványargalt. Csak vén baráthoz jártam gyónni és a doktornak sohasem mutattam meg a térdemet. Jó voltam, derék voltam, pedig az uram két-százestendős volt mellettem. Már most mondja meg kegyelmed: özvegyasszony koromban se éljem világomat?

Erősen megszorította a másvilági férfi nyakát és nagy, fekete szemével csábosan nézett a hideg, kihült szemekbe.

— Kegyelmed a pénzhamisítás mellett is igazságos ember volt, nemde?

— Az voltam, lányom, mindig igazságos ember voltam. De most már érzem, hogy közeleg az időm, amikor menni kell innen, mert nem kapok szállást odaát.

— Ellakhatik nálam, nagyuram, tágas az én házam, puha az én ágyam, meleg az én két karom.

— De a kötelesség, lányom...

— A kötelesség az, hogy itt maradjon vigasztalására egy szegény özvegyasszonynak, a nagy család utolsó sarjadékának. A férfiak mind elhullottak körülöttem, ittmaradtam, mint késő őszzel a megszedett fa, amelynek azonban az ormán még akad néhány gyümölcs. Éppen a legédesebbek. Ezeket a gyümölcsöket szakítsa le kegyelmed, mert kegyelmedet illeti ez,

mint a család ősapját. A vándornépeknél régi szokás, hogy a pártában maradt lányokat, özvegyasszonyokat a család férfitagjai vigasztalják, a sok mindenre ráérő öregek.

— Mennem kell — felelt a másvilági ember és meg-rázkódott.

Odakünn a kakasok kezdtek kukorékolni.

— De bizony nem ereszttem el kegyelmedet, ha már egyszer eljött hozzám. Legalább nézze meg a házam, az ágyasházam, ahol magamban szenvedek, epekedek, bánkódom és sirdogálok.

— Mennem kell — ismételte az ősapja.

De az asszony karonfogta és a szomszéd szobába vezette.

A házban eközben nagy láрма, csörömpölés keletkezett. A butorok sorban megmozdultak, régi képek lehullottak a falakról és megvadult, dühös kísértetek száguldoztak a padlástól a pinczéig. Egy kis gyermek sirt a falban, öregember ökröndözött, régen hallott asszony sikongott, mint az éji madár a háztetőn. A lámpa a felcsapódó ajtón besüvöltő szélben elaludt és a kutyák veszettül vonítottak szerte a faluban.

Özvegy Tamásiné, mikor reggel felébredt, egy marék homokot talált a párnája alatt.

— Ejnye de bolond álmom volt az éjszaka — morgogta, és elgondolkozott.

Toll és tőr.

— okt. 20.

NEM LESZ ERŐSZAK — kiáltja az ellenzék. A kiáltás olyan, mintha diadalmasan hangzanék. De akinek jó a hallása, kiérzi a hangból, hogy abban több van az elfojtott dühből és keserűségből, mint a diadal mámorából. Mert kezdettől fogva az erőszakra spekuláltak. Az erőszaktól várták az árfolyamok emelkedését most is, mint a november 18-iki politikai korszakban. November tizennyolczadika segítette őket hatalomra s mert a hatalomrajutás volt most is egyetlen igaz céljuk, természetesen, hogy a békét csak hirdették, de az erőszakot forszírozták. S ha most mégis diadalnak minősítik a béke reményét, ezen nem tudunk csodálkozni. A politikájuk mindig kétszinűsködésre volt berendezve, amiben azt a szándékot kell felismerni, hogy ők a maguk számára diadalul akarnak lefoglalni minden fordulatot, mely a politikában bekövetkezik. A béke és az erőszak egyformán az ő diadaluk, s bármi következéék, minden az ő bölcsességüket, hazafiságukat és csalhatatlanságukat dicséri. Erre az óvatos berendezkedésre vall, hogy a békekisérletek kezdetén így okoskodtak: Nem zárkózunk el a béke elől, de szemébe nézünk az erőszaknak is. Ebből az állásfoglalásból mindent megtudhat az ember, csak azt nem, hogy mi hát az akaratuk. Az akaratukat eltitkolták, mert az akarat határozott kifejezése után nem harsoghattak volna diadalról akkor is, amikor vereséget szenvedtek.

HARDEN MIKSA kijelentette, hogy nem ismer magyar író. Ha a sértő szándék szem előtt tartásával keressük ennek az állításnak az igazi értelmét, a kijelentésnek az a lényege, hogy Harden még nem olvasott olyan magyar munkát, amelynek szerzője megérdemelné az írói nevet. Magyar írók nincsenek hát — mondja a szavak közt Harden, amit nem kell megbotránkozással fogadni egy olyan publicistától, akinek leg-

nagyobb erőssége a nagyképiuskodás. Bizonyos, hogy a magyar irodalomról ilyen állítást csak német ember mer megkockáztatni. A német minden kétségen kívül állónak hiszi a műveltségét. S miután az ő műveltsége ennyire magától értődik, nem az ő, hanem a magyar irodalom büne, hogy Harden ur nem ösmer magyar írókat. Ezt a bünt vágta német fölénynyel és germán lekicsinyléssel az arcunkba Harden Miksa. De mi nem szégyeljük a Harden tudatlanságát. Mert magyar irodalom van már. S ha Harden ur nem szerzett még róla tudomást, ez csak azt jelentheti, hogy Harden egyáltalában nem olvas. De ezt a szégyelmivaló hibáját nem akarván bevallani, azzal takarózik, hogy a magyar irodalom még nem nyújt olvasnivalót. A germán önérzet tultengését jellemzi, hogy Harden egyszerűen kinnullázza a kulturából azt, amiről neki nincs tudomása. Ő nem tud a magyar irodalomról semmit, ennél fogva nincs is magyar irodalom. Vigasztalódjunk azzal, hogy még nagyon sok dolgok vannak a nap alatt, amikről Harden nem tud. És még ennél sokkal több dolgok vannak, amiket Harden rosszul tud.

EGY. UJ KÖZJOGI MUNKA! Az írója gróf Apponyi Albert. Ebben a közjogi munkában az bizonyítatik, hogy Magyarország független, szabad ország. Apponyi ezt bizonyította az amerikaiaknak s most ugyanezt bizonyítja német nyelven az osztrákoknak, németeknek és mindazoknak, akik Magyarország függetlenségében egyáltalában nem hisznek, vagy kételkednek. Nem hiszszük, hogy akad már valaki, aki kétségbe vonta Anglia vagy Franciaország függetlenségét. Akinek e két állam függetlenségével szemben kételyei lennének s e kételyeknek nyíltan kifejezést is adna, az mindenkorra nevetségessé tenné önmagát s megsemmisítené történetírői presztizsét. Magyarországgal szemben meg merik ezt kockáztatni a történelem és a közjog professzorai. Hogy Ausztriában még akadnak bőven professzorok, akik Magyarország függetlensége ellen papiroháborut folytatnak, ezt még értjük. De érthetetlen, hogy akadnak magyar politikusok, akik minden támadás ellen megvédik Magyarországot s minden gyanúsítással szemben az ország függetlenségét bizonyítják. Mert a gyakori bizonyításnak kevés praktikus haszna van. Az emberek ennyi bizonyítás láttára azt mondják maguknak, hogy talán mégsem áll minden kétségen fölül egy olyan függetlenség, amelynek létezését minduntalan be kell bizonyítani. S az emberek okoskodásában van valamelyes észszerűség.

A MILLENÁRIS EMLÉK újabb félmillió koronát emészt fel az ország pénzből. Megdrágult az anyag, megdrágult a munka, s az állam nem kívánhatja, hogy a mű alkotói ráfizessenek a munkára. Igaz, nagyon igaz, hogy tizenhárom év óta megdrágult az anyag, meg a munka s ezt a drágulást a vállalkozók nem tudhatták tizenhárom évvel ezelőtt. Csak-hogy az a munka, mely az Andrássy-ut végén pompázik, már tiz év óta ott diszeleg a helyén, tehát még a tiz év előtti s nem a mai munkabéreket fogyasztotta. Tiz év óta alig változott az emlékmű ábrázata s tekintettel arra, hogy a vállalkozók ily okosan tudják a maguk számára kamatoztatni a munkabéreket, alapos a kilátásunk, hogy az emlékművet még újabb tiz év leforgása alatt sem fejezik be. Az emlékmű érintetlen marad s tiz év multán a vállalkozók újból kérni fogják azt a különbözetet, mely a mai és az 1921-iki munkabérek közt mutatkozik. És ez így megy majd az idők végtelenségéig. A gondolat nagyon okos és megérdemelné, hogy egy ügyes szobrász formába öntse. Ez lenne az egyetlen hasznunk és örömünk a millenáris emlékműből.

FOGORVOSOK ÉS FOGTECHNIKUSOK.

A fogtechnikusoknak megengedte a miniszter, hogy plombákat öntsének a lyukas fogakba és aranyhidakat építsenek embertársaik szájába. A fogorvosok ezzel szemben mélyen felháborodva ülést tartottak, amelyen a következő határozatokat hozták:

1. Csakis fogorvosoknak szabadjon plombálni!
2. Fogtechnikusok fuljanak meg!
3. Ha egy fogtechnikus meg mer élni, kerébe töressék!
4. A fogtechnikus menjen suszternek!
5. A fogtechnikus!
6. Amennyiben a fogtechnikus fogorvosi vizsgát akarna tenni, csakis fogorvosok előtt vizsgálhatik!
7. Amelyik fogorvos átenged a vizsgán egy fogtechnikust, áruást követ el!
8. Aki fogtechnikusnak fogorvosi kurzust ad, tiltassék el a praxistól!
9. A régi joggyakorlat, mely szerint fogtechnikus is plombálhat, eltörleendő s helyébe új foggyakorlat létesítendő!
10. A fogorvosnak azért van joga fogat huzni, mert ő foghuzásra született.
11. Ha egy fogtechnikus fogat huz, az nemcsak fogat huz, hanem ujjat is huz a fogorvosi testülettel.
12. A kérdés radikális megoldása szempontjából leghelyesebb volna minden fogtechnikusnak amputálni a fél karját!
13. A kérdés még radikálisabb megoldása szempontjából helyes volna a fogtechnikus egész karját amputálni!
14. Minthogy azonban a fogorvosi testület kész egy liberálisabb felfogásnak is tért adni, a kérdés megoldása szempontjából elégnék tartja, ha a fogtechnikusnak csak a tiz ujját amputálják!
15. Az amputálást csakis fogorvos végezheti és ezért neki külön szép díjazás jár.
16. A fogorvosok saját zsirjában fulladjanak meg a fogtechnikusok!
17. A fogorvos magasabb rendű észlénynék tekintendő, bár nem ő találta fel a fogport.
18. Az a plomba, melyet fogtechnikus készít, apokrifnek minősítendő.

Maximus.

Beóthy László.

Olykor azt hiszszük, nincs kisebb és kicsinyesebb országa az egész világnak ennél a Magyarországnál, amelynek egyik lakója belelát a másik gyomrába, tudja róla, mennyi az adóssága, utoljára mikor tüztek ki árverést ellene, ki a szeretője és mik az ambíciói. Az új kereskedelmi miniszter kinevezése ábrándított vagy gyógyított ki ebből a hitünk-ből. Amit e kinevezés kapcsán Beóthy Lászlóról irtak és beszéltek, az mind arra vall, hogy megszapordtunk, meggazdagodtunk, nem ismerjük többé egymást. Valakit hetek óta emlegetnek, előbb képviselőházi elnöknek, azután miniszternek, azután ki is nevezik és ekkor az ellenfelei nem tudnak egyebet a szemére vetni, mint hogy jelentéktelen kis klikk-ember, a barátai meg nem tudnak egyebet a támadók ellen szegezni, mint hogy igen jellemes és jeles férfit. Ezt aztán olyan rosszul, olyan tájékozatlanul mondják el, hogy szinte vártuk, nem jön-e egy ellenzéki, egy obstruáló, egy engesztelhetetlen, aki azonban ismeri az új minisztert és elmondja róla, hogy méltó ember ez ellenfélnek is, minisz-

ternek is. Ami a miniszterséget illeti, hosszú értekezést, akár könyvet is lehetne arról írni, milyen kvalitásokkal kell bírnia egy magyar miniszternek általában, egy kereskedelmi miniszternek speciálisan. Hogy ugynevezett szakférfiúnak nem kell lennie, az bizonyos. Mert milyen szakember is legyen a kereskedelmi miniszter? Vasúti forgalmi tiszt, telegráfista, mérnök, építész, csatornatervező, postás, telefonkezelő, vegyész, gépész, vagy tarifa-kalkuláló? Sok egyéb között ugyanis ilyenekkel is foglalkozhat. Hieronymi mérnök volt ugyan, de a belügyminiszterségen kezdte és úgy mondják, a koleraellenes védekezésben tünt ki. Beöthy László főispán volt több mint egy évtizedig, élén egy nagy vármegyének és egy amerikai méreteken előretörő magyar városnak. Kicsiben tehát megfordult a kezén csaknem minden olyan ügy, amely egy miniszternek dolgot adhat. Nem volt diszmagyaros, ugynevezett reprezentáló főispán, fantasztá se volt, hanem igazgató, gyakran eligazító ember. Szövevényes, apró emberek érdekeivel erőszakosan komplikált dolgoknak mindig a mélyükre látott és igazságot tett, ha kellett, egy józan és felülről néző értelem utmutatásai szerint, ha pedig paragrafusok alkalmazására volt szükség, még káprázatosabb gyorsasággal fejtette meg a legbonyolultabb helyzeteket, amelyek produkálásában egy-egy vidék van olyan leleményes, mint az egész ország. Az ilyen munkához a közigazgatás elméleti és gyakorlati dolgait tökéletesen ismerő férfiú kell. És ha elképzeljük, hogy a magyar közigazgatás hasonlíthatatlanul magasabb nívón volna, mint a mai, — ami, ugyebár, nem egyes embereken mulik — ebben a különösen jó, kiválóan precíz közigazgatási gépezetben is legelső hely illetné, kvalitásai szerint, Beöthy Lászlót. Lehet bürokratának mondani, de a bürokratának abból az egészen fejlett, ideális fajtájából való, amelynek nem kell naphosszat aktákon rágódnia, amely nemcsak a paragrafusokat, hanem az embereket és az emberi viszonylatokat is ismeri, tehát igen gyorsan tud magának helyes képet vázolni minden új helyzetről.

Aki ismeri az életet, ha a paragrafusokat nem is oly kitűnően, tudja, mit jelent praktikusán véve a dolgokat az, hogy valaki beléül egy üres miniszteri székbe. Annyit jelent, hogy átvesz egy nagy hivatalt, amelyben sok ezertéle ügyet, országos ügyet intéznek el. Ha ez az új hivatalfőnök egy művelt, tisztakezü, európai szabású férfiú és az elsőrangú adminisztrátor: mindez talán nem egészen lekicsinyelhető kvalitás. A politika, az más. Politikailag igenis támadható Beöthy László. Munkapárti, sőt Tisza-párti, bár nem olyan vakon, mint sokan vélik. Itt is meg kell azonban jegyezni, hogy megint tévednek, akik benne valami hiper-dzsentrít keresnek. Ha a liberális jelző nem volna annyira elkoptatott, talán ez felelné meg az ő felfogása, gondolatvilága, emberekkel való érintkezési módja jellemzésére. Egy liberalizmus, amely egészen természetes, amely mintha nem is lehetne más, amelyben semmi nincs például a néhai Beöthy Ákos nemesség-sírató buszmagyarkodásából. Általában Beöthy László mindig szerény ember volt, — ami kinevezése után történt, az talán ennek a legjobb bizonyítéka — nem óhajtott, hogy észrevegyék, de akik ismerték, kivétel nélkül mind kissé felfelé néztek, ha meg akarták látni. Az ellenfelei is.

— y. —

Ezt kattogta a vonat, amikor eljöttem tőle:

Hideg felszél fu és hideg pára száll.
Jeges tengerben egy piros fárosz áll.
— Menekülhetnél még, ha megállanál!

Puha, meleg madár, gyöngye lilium,
annyi itt a bu és baj, hogy milliom.
Gyenge vagy te ide, gyenge s tulfinom.

A szívemhez téged nem varrhatlak én;
kezem pénz után fut, nem hordhatlak én.
Két szemem buvóban sandit, mint a kém.

Mindenki meghal, majd én is meghalok;
s — tőlem mindig féltek minden angyalok —
nem hallják, ha szólok: neki adjatok!

Lepedőbe tesznek majd az ördögök,
jót mulatnak rajt, ha végsőt hörögők.
Meglóbáznak majd a rőt pokol fölött.

— Kellett ez nekem!...Hát kellett ez nekem!...
Igy fogsz sopánkodni csunya vesztemen,
csunya vesztemen...
csunya vesztemen...

(Majd hogy ki nem siklott a vonat.)

Somlyó Zoltán.

Krónika II.

A drezdai ember.

— okt. 20.

Az estilapban ma véletlenül szomszédos hasábkra került két hír. Az egyik a Rákóczi-téri házbeomlás áldozatairól beszél, a másik pedig rövid drezdai tudósításban arról számol be, hogy az egészségügyi kiállításnak azt a pavillonját, amely az embert ábrázolta, Lingner Drezda városának adományozta, ámbar az amerikai kormány négy millió márkát ígért érte.

Mindenki a saját szájaize szerint választhat ennek a négymillió ajánlatnak az el nem mondott megmótiválásában. Akár az amerikai praktikus és emberbecsülő észjárás, akár a yankee barnumi különösségekre kívánczó kuriózum-vágya, akár komoly versengés Európával a tudásért, úgy mint a Carnegie-alapítványok, vagy a Lick-obszervatórium, akárcsak az az Európa-lefőzés-vágy, amely a műkincseknek, a tenoristáknak és a karmestereknek a horrendus áron való megvásárlásában nyilvánul meg, — mindegy. Négy millió azért mégis csak négy millió marad, még kifizetetlenül is, ha az Egyesült-Államok kormánya ajánlja meg. Olyan még nem folyósított, de már kész érték ez is, mint például a kezében levő kis girigaré, amivel szemben még a négy disznó is csak sifli, vagy pedig az a trafik, amelyről az újságíró felesége egészen bizonyos lehet elhalálozás esetére.

Szóval, ha nem is fizette ki, mert nem is fizethette ki, a »money« legreálisabb világa már megbecsülte és négy milliót érnek találta az »embert«. Mert amit Lingner abban a pavillonban egybegyűjtött, az valóban az embert jelenti, úgy, ahogyan ma már megértjük, ahogyan valamelyest talán a Neander-völgye óta máig kezdjük tudni, hogy kik és mik is vagyunk mi tulajdonképpen.

Akik látták ezt a kiállítást, csodákat beszélnek róla. Mert a szász fővárosé az a dicsőség, hogy először mutatta meg tökéletesen szétrészletezve a világnak az embert. A mai tudásunk szerint való embert, a Teremtésnek ezt a legkomplicáltabb gépezetét, amelyhez a régi kor tudománya eszköz híján is, bátorság híján is, kényelemszeretettől is, primitivitásból is inkább csak szintetizáló kézzel mert hozzányulni, nem az analízis éles, bicskás, savas és kegyetlenül igaz erejével. A régi emberfilozófia — már hogy az emberi filozófiának az emberre vonatkozó része — mind arra törekedett, hogy egyetlen nagy és nem, vagy alig változó egységnek láthassa az embert. Individuum. Osztathatlan. Ez az embernek a dogmatikus és spekulatív uton elért megnevezése.

És csak amikor azután lassan, titokban és — érdekes, hogy először alighanem mellékcélként, művészeti jobb anatómia-megismerésért (lásd a Van Dyck képét) — dogmákat megszenteltető módon elkezdtek az orvosok boncolni is, egyelőre csak a hülákat szedni szét azokra a darabokra, amelyekből összealkottattak, akkor révedt fel először a sejtelem, hogy tulajdonképpen az ember éppen az, amelyik nem *egy* és nem mindig ugyanaz.

Előbb talán csak a »mikrokozmosz« ködös, félig kabbalás, félig hókuszpókuszos fogalma volt az, amivel az ember nagy összetettségére sejtettek az ábrándozó, fauszi mértékkel mérhető tudósok. Előbb, a klasszikus gondolkodás idején pedig a stoikusok állapotok meg abban, hogy Psyche lakása a szív, az embert tehát a szive teszi azzá, akicsoda.

Ami azután mostani kényelmes és könnyű átmenetet nyújt mindkettőnknek arra, hogy az ember tapogatózás kódéből egyszerre idegondolkozzunk át a legmodernebb emberismeretre. Amelyiknek egyik egyszerű tudója pascali módon mondta az axiómát: »Mindenkinek a kora attól függ, hogy milyen a szive«.

Ez a szív-axióma az az átmenet, amely — persze kétségtelenül belletrisztikus nagyítással — a hajdan egynek és oszthatatlannak gondolt embert már részletezi, de még mindig bizonyos centralizáló törekvéssel. Ha Shaw volnék, azt is mondanám, hogy talán nem is egészen orvosdilemmatikus és érlemeszesedésvesszőparipás, mondjuk, Unterbewusstsein nélkül.

De a szívnek a klasszikus és a modern kiemelése, vagy csak megjelölése is már ut arra az igaz megismerésre, amelynek a ma már lehetséges, vagy ma még leghetesebb képét adja az a drezdai négymillió emberpavillon. Az óriási komplexumnak, az embernek a ma már csaknem egészen felismert képét. Amelyen

megismerheti a néző, hogy a hajdan legjelentéktelenebbnek látszó szervünk is csakugy fontos és embertevő, mint akár a szívünk, akár az agyunknak, vagy a gerinczünknek a veleje. A szétrészletezett, nem is felbonczolt, nem is grafikusán ábrázolt, nem is skémákra osztott, hanem külön részletekben mindjárt experimentálható embert is. Természetutánzó, sőt a hatnapos sietséget tökéletességben felülmúló készítmények, preparátumok, instrumentumok, készülékek mutatják, hogy a Malpighi-réteged éppen olyan fontos szerved, akárcsak a tüdő, a — bocsánat a durva szóért — turhamirigyed csakugy kiegészítő része a lelki képességeidnek, mint a jó öreg Broca-mező, amelyben pedig már csak az elegánsabb neve miatt is olyan jó volt olyan sokáig osztatlanul hinni. Hogy a vérnyomás, zseniálisan megtalált gummikészülékre áttéve, micsoda óriási jelentőségű a testünk háztartásában. És hogy a langyos fürdés, a hideg lemosakodás, meg a kézmosás nem szibarita elpuhultságnak a jele, hanem immár mulhatatlan kényszernek felismert okosság.

Az ember nem az agyvelőben van és nem a szívben van. De még csak nem is egy darab bőrbe van belevarrva, mert a bőr, különösen ha nincsen, — erről talán Kovaldek is tudnának valamit mondani — éppen pont olyan fontos részed, mint akár a veséd, akár az — ejh, a magyar irodalom a magyar nyelv — Szent Pongrácz-mirigyed, és ha a legfelelegesebb ujjadon, a balkezded gyűrűsujján véletlenül bevágod a körmödöt, akkor ébredsz csak a tudatára annak, hogy a valóság szerint erre az ujjadra is szinte minden pillanatban szükséged van.

A részletekre a legfinomabb tudományos raffinériával bontott drezdai emberből bontakozik ki azután az igazi egységként a Természet legcsodálatosabb gépezete. Ott láthatod térben igazolva, hogy például egy-egy lírai versnek a sorsa attól függ, hogy mennyi volt azidőn a sajtartalma a költője gyomrának.

A görög drámairók és velük együtt Molière is mind csak egyszerű karaktereket irt le. Antigone, Tartuffe, Harpagon, mind egyetlen karaktervonásnak a művészi megtestesülései, pontosan azért, mert a görög kor emberlátása egynek és változhatatlannak látta az embert, Molière pedig, a nagy orvoscsufoló, éppen azért lépett rá oly gyakran az orvosok beleire, mert nem ismerte, nem is ismerhette, hogy az emberi lélekhez csak az emberi test széttagolásával lehet úgy ahogy hozzájutni.

Hanem a mai drámairónak, a mai lélekkereső embernek alighanem Drezdába kellene elmenni karakterstudiumra, emberlélekváltozatok megértésére. De siesenek vele, mert a yankee, aki hordja innen a kincseinket, azután meg a tenoristáinkat, by Iove nem fog sokáig töprenkedni, hanem, ha kell, megszerzi azt a négy milliót még másik négy millióval is csak azért is, csak azért is, csak dafkének is, hogy a jövő tajfunja többé ne itt az öreg Európában verje össze a gyönyörűségtől a bokánkat, — ami egyébként semmivel sem

kevésbé fontos szervünk, mint akár a könymirigy vagy a nevetőizom — hanem odaát Amerikában. Sietni kell, mert ha késünk, akkor Carnegieék embervérből épült millióin még jobb, még példásabb embert fognak csinálni odaát Amerikában, mint amilyen a drezdai ember.

Paganel.

A csendes férj.

(Regény.)

Irta: TRISTAN BERNARD.

A Héti olvasóinak irodalmi szenczációval szolgál. Elsőnek közli magyar fordításban Tristan Bernard regényét, *A csendes férj*-et, amely a realista francia humor remekműve. Ez a regény nem áll magában. Bevezetője és magyarázója neki Tristan Bernard egy másik regénye, a *Memoires d'un jeune homme rangé*, amelyben a hős kamaszéveit és házasságát látjuk. A jól nevelt fiu regényünkben már túl van a házasságon. Ő a csendes férj. 1899 óta, hogy az író megteremtette alakját, folyton foglalkozott vele. Izgatta a probléma, hogy viselkedik a lapos, félszeg, jelentéktelen figura egy viharos házasság zavaaraiban s ekkor írta meg *A csendes férj*-et; egy regényt a házasság komédiájáról, a házasság tragikomédiájáról. *A Héti* olvasóinak nem kell külön bemutatnunk Tristan Bernardot. Mélynek és érdekesnek látjuk ezt az *auteur gaist*. Humora aprólkosan részletező. Milieuje a kispolgárság, Legkedvesebb alakjai a szerény, rosszul öltözködő, örökké csetlő-botló emberek, akik hallatlan naivsággal és jóhiszeműséggel mennek neki a falnak s aztán csodálkoznak, hogy bezuzzák a fejüket. Tristan Bernard kaján. Annak a tragikomédiának költője, amit közönséges szóval »peche«-nek nevezünk. Regénye, amit mai számában kezd közölni *A Héti*, a chef-d'oeuvre-ök szerencsébélyegét viseli magán. Iróniája, gyengéd megfigyelése, moliérei szatírája, amely néhol kegyetlenné válik és a tragédia határait surolja, arra bírnak bennünket, hogy benne a *Bovaryné* mását lássuk, néhány hanggal felstimmelve, a humor diabólikus fényével és akcentusával, egy új hangnembe, vidám durba transzponálva.

I.

Egy kis késés.

Dániel hivatalból jövet betért a borbélyhoz, de oly sokáig kellett várakoznia, hogy mikor hazament, Berta már estélyi toalettnben volt. A fiatal asszonyt boszantotta az állán pirosuló kis pattanás is és most már egész ingerülten mondogatta, hogy nemsokára nyolcz óra. »És, tette hozzá, a Capitanék meghívóján pont háromnegyed nyolcz áll.« Dániel próbálta bizonyítani, hogy csak félnyolcz és ha az embert háromnegyed nyolczra hívják, akkor tulajdonképpen nyolczra illik elmenni... Bár semmiképp se lenne kellemes mindjárt az első alkalommal elkészni. Capitan ur, a régi üzletvezető, szerencsáját és karrierjét sima modorának köszönhette, amely az ő környezetében nagyon is választékosnak és előkelőnek bizonyult; de később, midőn felkapott az uborkafára, mindenki azt találta, hogy csak egy magyar szélhámoshoz hasonlít. Egész mivolta nagyon hatott a fiatal házásokra. Bertát és Dánielt meglepte és boldoggá tette az invitáció. Legföljebb báli meghívót vártak.

Dániel egy-kettő lerugta magáról sárral befent ruháit. A szobaleány az asszonynak fátyolért szaladt el, a szakácsnő pedig az istenért se tudta, hol a frakk. Dánielnek hirtelen eszébe villant, hogy az ingmelle két gomblyukába csak egyetlenegy igazgyöngygombja van. A másik gombot elvesztette és Dániel ezért egész életé-

ben szemrehányást tett magának, hogy nem varratott czérnagombokat a fehéreneműre; ami bölcs előrelátás akkor, amidőn az ember puha inget hord.

Két közönséges gombbal kellett tehát beérnie, amit egy fiók mélyéről kotort ki. Végre ez a két becsületes és szerény gyöngyházgomb többet ér, mint egy árva igazgyönggyel feszíteni. Másik csalódás akkor érte, midőn felhuzta a cipőjét. A balcipő talpa ki volt lyukadva. Van ugyan egy pár vadonatu sárga amerikai cipője, háromszoros talppal. De lehet a frakkhoz sárga amerikai cipőt húzni? Barátja, Julius, azt mondta, hogy az angoloknál ez divat, de vajjon nem tévedett-e?

Elhatározta, hogy Bertához fordul és megjelent a hálószoza ajtajában:

— Mondd csak, viselik a frakkhoz a sárga cipőt?

De a felesége még mindig ingerült volt, nem felelt s úgy látszik, egy órai némasággal akarta dokumentálni a haragját. Mégis megmaradt a sárga cipő mellett. Kissé kellemetlennek tartotta volna, hogy állandóan keresztbetett lábbal üljön, akképpen, hogy a jobb lábát fentartsa, a ballábát pedig a szőnyeghez tapasztsa, csinján eltakarva a cipője szakadt talpát.

Miután fölöltötte a ruháját és a gallérját kicsit összenyomorította a felcsuszamlott nyakkendő, borotváltan és könnyedén lépett be a felesége hálósobájába, bár a füle kagylójában még mindig ott biszergett néhány frissen nyirt hajszál. Kicsikét melege volt a gyors öltözködéstől s nyugtalanzkodott is, mert az ember sohase biztos, rendben vannak-e a belei, ha vendégségbe indul.

Berta egyre makacszkodott még: a tükre előtt ült, kezében hosszú kalaptüvel és egy hajtincscsel babrált, amit a homlokára göndörített. Dániel fanyar gyönyörrel érezte, hogy most viszont ő kezdhetne vele, de bölcsen későbbre halasztotta a veszekedést, hogy egy percet se veszítsen. Különben hány óra lehet? A három ingaóra, tudván, hogy fiatal házásoknál van, csak a két első héten járt, aztán felmondta a szolgáltatást. A konyha-óra, amely aszerint, hogy kész volt az ebéd vagy sem, vagy sietett, vagy határtalanul késett, régen hitelét veszítette. Csak a házmester órájától kapták az első megbízható jelet, amidőn már lementek: nyolcz óra huszonöt perc! Igaz, hogy az óra sietett tiz percczel... vagy husz percczel.

A rue Caumartin a boulevard Pereire-ig jó darab ut. Dániel legjobban szeretett volna egy jó kocsi szállni, de Berta világért se akart agyonhülni a kapualja léghuzamában. Így egy egyfogatu mellett döntöttek, amelynek az ajtaja lötyögött. Az otromba kocsi, nyakán egy reneteg sállal, meglegyintette ostarával girhes gebéjét. Azt mondják, hogy nincs párjuk ezeknek a vékonypénczű, élesgerinczű lovaknak, amelyek első pillanatra oly hitványnak látszanak. Ezt az axiómát azonban bizonyosan nem ez a ló sugallta.

Dániel le akarta engedni a kocsit ablakát, hogy az üzletek óráit megnézzze, de a fiatal asszony elköhintette magát és egy mord tekintettel eszébe juttatta a zsarnoki férjnek a légszóhurut és a mellhártyagyulladás minden rémét. Erre Dániel nagyjából letörölte a harmatózó üveget s a mézáró órájára kukkantott, amely a kaszirnó emelvénye fölött hidegen és kérlelhetetlenül nyolcz óra husz percet mutatott. Közvetlen utána egy divatüzlet gót óráján a szétferdült mutatók már nyolcz óra harminczöt percet jeleztek a zománczozott számlapon. Ez azonban bizonyára ördögi tréfa volt.

Dánielt nem nyugtatta meg a gyógyszerész órája sem, amelyen háromnegyed nyolcz volt; ez az óra viszont bolondul optimista. Kissé hihetőbb hazugságot kívánt. Végül a nyugati pályaudvar óráján, amely a pont de

L'Europe-nál tünt fel, megtudta, hogy a hivatalos idő nyolcz óra huszonhárom percz. Dániel alig-alig merte elgondolni, hogy az óra szokás szerint hátra van igazítva és öt perczet kell hozzáadnia.

Ha egyedül lenne, most egyszerűen visszafordulna és hagyná, hogy a zivatar, amely a Capitanék ebédlőjében gyülemlik, tőle távol törjön ki. De ezt nem lehet Bertával megértetni. Csak ezt jegyezte meg, gyenge hangon:

— Félkilencz.

A nő szárazon felelt:

— Te vagy az oka.

Nem vitakozott vele. Pártatlanabb lévén nála, csak úgy nagy általánosságban jegyezte meg, hogy bajos igazat tenni, kicsoda a felelős a házastársak közül ilyen esetben, mert a késlekedésben egymásnak kényeszerü büntársai lesznek és aztán rendszerint az egyik a másikra keni a hibát.

De a bebugyolált kocsis képtelen meredekekre hajt és ügyetlen járókelők miatt óriási vargabetüket csinál. Fenn a tetőn már nem is poroszkál, hanem hátrafelé kuszik és zökken. Dániel, ha egyedül lenne, kifizetné és egy másik kocsióra szállna. De minthogy Bertával van, gondolni se mer ilyen pazarlásra.

Végre a boulevard Pereire-re érnek és a kocsis megáll, két házzal előbb. Le kellene szállniok és husz lépést menniök, gyalog. De Berta nem tágit; így történik, hogy az egész jármű újra nekinyekken és elindul.

A házban megint sok időt vesztenek azáltal, hogy hiába keresik a lift függőleges kötelét. Dániel Berta megvető tekintetének hatása alatt a házmesterhez fordul segítségért.

— Jaj, — mondja Dániel magában, midőn a Capitanék folyosójára érkeznek — bárcsak ne várnának, bárcsak ne ülnének még az asztalnál!

Csengetnek. Egy hosszú percz múlik el, míg életjelt adnak. Dániel egy pillanatig abban reménykedett, hogy elvettette a napot; de mikor a szolga ajtót nyit, mindketten látják, hogy az előszobában a czilinderek imponzans tömege feketélik.

— Esznek már? — kérdi Dániel az inast.

— Igen, még esznek...

A szolga bevezeti őket a nagy, üres szalónba, amely majdnem sötét, és világosságot gyújt.

Még esznek?

Mit jelent ez?

Egy pillanat mulva maga Capitan jó a szalónba, de előbb megáll az ajtó küszöbén és lenyeli az utolsó falatját.

— Bocsánat, — mondja — még eszünk.

Hallani, amint csemecseg és szöröcsög, hogy fogairól lenyalja az ételt.

— Kicsit későn ültünk az asztalhoz. Bocsánat — ismétli.

Azzal a faképnél hagyja őket, egy tétova gesztussal az üvegalmáriumokra mutatva, amelyekben műtárgyak vannak. Az asztalhoz ülve bizonyára hángosan csodálkozik, hogy a feketére hívottak minő korán jönnek. És a vendégek Dániel miatt kellemetlenül feszengenek arra a gondolatra, hogy az eszem-iszomnak nemsokára vége, nem ehetnek örökké és nem emészthetnek nyugodtan, mert nemsokára asztalt kell bontaniok, nehogy megvárakoztassák a szalón szegény páriáit.

— Te, — szól Dániel Bertához — csakugyan *dîner* és *háromnegyed nyolcz* van a meghívón?

Berta vállat von.

— Te jobban tudod.

Igen, ő jobban tudja.

— Akkor tévedtek. Drága vagy! — mondja Dániel, kedélyeskedve.

Berta is szeretne nevetni. De nem nevet. Harapdálja az ajkait. Szívesen sírna, de heroikusan érzi, hogy nem szabad bevörösíteni a szemét.

— Tudod mit? — mondja Dániel. — Menjünk egy vendéglőbe.

— Nem vagyok éhes.

Berta egy lépést se tesz, hogy kigabalyodjanak a helyzetből. Ha a bal Véletlen felfricskázza Dánielt, ő mindig a Véletlen mellé áll.

Dániel különben örül, hogy nem fogadta el az indítványát... Mert a ruhatárból ki kellene kérnie a ruháját. És ez bonyolult dolog.

De néhány pillanat mulva Berta már éhes és így szól:

— Irtózatosan éhes vagyok.

— Menjünk vendéglőbe! — kiált fel Dániel a lehető legnagyobb hévvel.

Kimegy az üres előszobába... Halkan kinyit egy ajtót, amely talán a cselédszobába szól... De épp az ebédlő ajtaját nyitotta ki, ahol a dîner most a tetőfokára hág a fényben, a jókedv kaczejában... Dániel becsukja az ajtót. Végre arravetődik egy szolga. Dániel a felöltőjét kéri s egy hosszú históriát mesél el, aminek se füle, se farka. (Ezt a pár perczet, mondja, fel akarja használni, hogy a feleségével meglátogassa a szüleit, akik ebben a kerületben laknak.) A szolga kinos erőlködéssel hallgatja.

Szerencsére Berta meggondolja magát. Azalatt majd lebontja a haját és új frizurát csinál; inkább lemond az evésről. Dániel bemegy a szalónba és mindketten busan nézik a képeket és a bronzokat.

Végül tálczákon hozzák a csészéket, a kis poharakat, az üvegeket. Capitan, aki ezt sohase bizná másra, finom cigarettákat tesz az asztalra, mintha az inge ujjából huzná elő. A felhevült vendégek áradata lassan előnti a szalont. Az urak elengedik a hölgyek karját s a hódolat tisztétől megenyhülten hajolnak meg.

De Capitan nyugtalanul és zavartan közeledik Dánielhez:

— Most valami eszembe jutott. A titkárom, aki a meghívókat küldi szét, egyszer szórakozottságból már bakot lőtt. A sógoromnak báli meghívót küldött. Ő szerencsére tudta, hogy ebédre hívom... Mert a meghívók nyomtatva vannak... és háromféle ebéd-ről van szó... Összecserélték a meghívókat... Szóval... Őn, ugyebár, nem dînerre volt hiva.

— Dehogy — felel Dániel, hogy elejét vegye a kimagyarázásoknak.

Es már sajnálja is, hogy azt kimondta: dehogy. Mert éhes.

— Nagy követ vesz le a szivemről — szól Capitan, a cigarettaskatulyát nyujtva Dánielnek, aki zavartan kivesz egy cigarettát és nem tud vele mit csinálni, mert sohase dohányzik.

Capitan folytatja a cercle-t és fünek-fának cigarettát kínál, ritka alkalom, amelyet nem szabad elszalasztani.

II.

A trakta.

Capitanék vacsoráján Dániel és Berta egy asztalnál ültek Alfredánéval és Alfredával, a zugbankárral. Alfreda apja vidéki. De ő vérbeli párisi. El van hizva, a bajusza és a haja fénylik s a szemhéjai lomhán pislognak. Egyszer, midőn Vésinet-ben nyaralt, Julius és Dániel mulatott rajta és a Pöffedt bárónak nevezte.

Mióta azonban Alfreda Dániellel foglalkozik, beszélget, sőt az asszonyaik is összejárnak, régen feledésbe ment ez a csufnév.

— Én meg a feleségem igazi bohémek vagyunk — mondja.

Kifejti, miért bohémek: a színházba nem vesznek előre jegyet, csak úgy találomra mennek el, mikor kedvük tartja és este hazuról jövet nem tudják, melyik vendéglőben főgnak vacsorázn.

Ime a gyermektelen házasság gyönyöre.

— A gyerekeket szeretem, — mondja Alfredané — de a gyerek rabszolgaság.

— Tizenöt éve vagyunk már házasok és mintha ma keltünk volna egybe — mondja Alfreda. — Itt a fiatal pár. Mikor csinálunk négyesben egy görbe napot?

Dániel zavart, a büszkeségtől, de a félelemtől is. Mióta elszakadt a szüleitől, állandóan retteg az éjjeli kirándulásoktól. Ha barátai, pajtásai este keresték fel, ijedt és nyugtalan lett. Mindig azt kérdezte, minő mulatóhelyre vezetik. És sohase szeretett kalandba keverődni, ha nem tudta pontosan, mennyibe kerül.

Dániel maga se tudja, zsugori-e vagy pazar. Azt hiszi, hogy nem zsugori, mert érzi, nem állja meg, hogy ki ne adja a pénzét. De nem kevésbé hiszi azt is, hogy nem pazar, mert kiadván a pénzét, előbb a fogához veri.

Szülei a fejébe beszéltek, hogy nem ismeri a pénz értékét. És tényleg, mindig úgy gondolkozik a pénz értékéről, mint a társasága. Ha takarékos emberekkel van együtt, takarékos, a fényűzők körében azonban költséges.

Szegény, még nem ismeri annak a titkát, hogyan lehet kevés pénzzel feszíteni. Azokon a helyeken, ahol divatos fitymálni a pénzt, nem tudna szimpla szavakkal kifejezést adni a megvetésének; költséges eszközökhöz kellene folyamodnia.

Az éjjeli mulatók bizonytalansága megrémiti. Micsoda szörnyű zürzavar. Az ember sohase tudja, hova rántja azoknak az embereknek az elegáncziája, akiket traktál, egy pinczér figyelme, vagy egy alkalmazott előzékenysége, akit nem is ismerünk.

Husz frankba kerül, vagy százötven frankba? És Berta jelenléte csak komplikálja a helyzetet. Ha nem lenne ott, Dániel azt mondaná: »Lesz ami lesz!« De ott van és vigyáz.

Ma legalább Alfredaék fizetik a vacsorát, mert legközelebb Daniel Henryéknél ebédelnek. A revanche-napon aztán, midőn a trakta szigorúan megfordított sorrendben történik, Dániel pontról-pontra lemásolja az előző vacsora ételsorát.

Ha otthon van az ebéd, akkor nyugodtak; eljön Voraudné és mindent ő csinál. Megrendelte a kocsonyát és a fagylaltot. Kölcsönadja a cselédjét és a két kis aranyozott sőtartót. Vadonatuj ezüstjük van, damaska asztalkendőjük, ujévi ajándék mind és nem kevesebb mint négy salátástáljuk, amit nászajándékkul kaptak. Mind a négyet nem tehetik az asztalra, de Berta legalább beszél rólok.

Hét óra tájt Voraudné, aki a vendégek érkezése előtt diszkreten visszavonul, hívja a vejét, hogy tekintse meg az asztalt. Dániel, aki már kicsipte magát, meg van hatva. Most először fogad otthon vendégeket. De a boldog büszkeség érzését, amire úgy vágyakozott, elmossa benne a félelem az előre nem látott incidensektől. Nem is szólva a részletkérdésekről, amelyek máris kinozzák. Csak kétféle likörje van, de nincs cherry-brandy. Aztán a halnak, amit a konyhában látott, hiányzik a félszeme... Nem baj ez?

Végre megérkeznek a vendégek és elég gyorsan

nekilátnak az ebédnek. Megindul a beszélgetés is, mert hála Isten, két vonatszerencsétlenség történt a héten, az egyik éppen azon a vonalon, amelyen Alfreda utazik. Dániel keveset beszél. Bertát hallgatja, aki vakmerően beleveti magát a társalgásba és zavarba hozza őt, mert olyan dolgokról beszél, amelyekhez alig konyit. Mégis kivágja a rezet.

A gyümölcs, a kávé, a likőr baj nélkül következik. Dániel, aki nem dohányos, a tőzsdében két skatulya szivart vett, a lehető legdrágábbat és egy nikkeldobozba tette. De Alfreda engedelmet kér, hogy a sajátját szivja s a zsebéből egy hosszú szivart huz ki.

— Ha nem akarunk elkésni, idestova már készülődhetünk is.

Dániel egyedül marad a vendégeivel. Sajnálja, hogy az ebéd alatt elpazarolta az összes aktuális témákat.

Egy pillanat óta arra gondol, hogy megadja Alfredának a páholy árát, amit délután a Variétében vett. De hogy kezdjen hozzá? Mindenesetre nem könnyű dolog.

— Majd aztán — mondja Alfreda.

De Dániel most akarja. A legfontosabb az, hogy hamarosan rendezzék a páholy-ügyet, nehogy az udvariassági törvény megsértésével a legkisebb kétség is mutatkozzék az ebéd kifizetése irányában.

— Ötvenfrankos páholy — bökkenti ki végül Alfreda.

Dániel, aki a mellénye zsebébe mindenféle arany- és ezüstpénzt készített ki, az abroszra szurja a reáeső részt, nem messze Alfreda kezétől, amely az asztal peremén zongoráz. Alfreda úgy tesz, mintha nem is látná ezt a csekélységet. A keze azonban egyszerre abbahagyja a zongorázást, lágyan végigsöpör az abroszon és az ötven frankot szépen a mellénye zsebébe csusszantja. Aztán ez a kéz Alfreda szemöldökéhez kap, hevesen dörszöli, mintha csak ez lett volna a gesztus értelme és a többit csak úgy utközben művelte volna, merő szórakozottságból.

A Variétébe érkeznek, az első felvonás közepén. Dániel nagyon szereti a színházat. Julius és ő egykor minden operettet végignéztek. Dicsérték a zártszékeket és a függöny felgördülésekor már ott ültek. Dániel tudott pár mondatot, amit néhány színész hangján mondott el; és ha formában volt, csalódásig tudta őket utánozni.

Alfreda társaságában más gyönyörök várokoznak reá. Ügygyel-bajjal követi a darabot, csak azzal törődik, hogy finoman hallgasson. A hölgyek háta mögött áll, Alfreda oldalán, aki ülve marad, másra gondol és nevet, valahányszor a többiek nevetnek. Dániel is nevet. Mégis azon jár az esze, hogy jó lenne Alfredánának egy doboz szárított gyümölcsöt venni. Elfelejtette megmondani Bertának. Egész felvonásközben habozik. Mikor lecsngetnek, villámgyorsan kimegy, hoz egy dobozt és szó nélkül odateszi Alfredané térdére. Berta szerencsére helyesli, mert szívből fakadó mosolylyal nyugtázza az ajándékot. Talán nem haragszik, hogy ő is eszik a szárított gyümölcsből.

Előadás után a két pár bundákba és drága felöltökbe bujva lassan leballag a színházi lépcsőn. Alfreda még nem beszélt a vacsoráról. Dániel fél, hogy félreértette a bankár szándékát. Az egész est költségeit ő viseli s Alfreda csak legközelebb traktál? Végül Alfreda határozott jelet ad s a kocsisnak egy éjjeli vendéglő címét mondja be.

Belépve a vendéglőbe, mindegyik közönyös szemmel keresi magát a tükörben, mint egy idegent. Dániel kicsi és czingár Alfreda mellett. Ezek a nők a nagy élethez szokott emberek hidegségét öltötték magukra. Elhelyezkednek s a bankár kezébe veszi az ételsort.

Dániel és Berta eleinte illedelmesen tiltakoznak minden étel ellen. Végül már csak a kenyér és a só maradt a számukra. Be kell látniok, hogy mégse lehet a fényes tapéták és karosgyertyatartók között diákvacsorát enniök.

Végül könnyü pezsgőt és hideg hust rendelnek, megkezdődik a muri, a muzsika ringatásával. Mikor a cigány elhallgat, Alfreda sikamlós térre viszi a beszédet. Értő mosolylyal utasítja vissza a feszengő Dánielt. Berta meg van botránkozva és roppantul mulat. Alfreda a fiatal házásokat őrvöngő szerelmeseknek tekinti, akik mohón keresik az ágyat. Dániel lanyhán tiltakozik. Alfreda borsos történeteket mesél, Dániel pedig teteti magát, hogy mindezt először hallja.

A cigány újra rázendít. A vendégek a könnyü és fölényes élet fuvalmát érzik. Az emésztés tán még nagyobb tekintélyt ad a bankárnak. Köpczös kezét és cigarettáját az asztal peremén nyugtatja. Dániel hirtelen élénk rokonszenvet érez iránta és a felesége iránt s szívéből bánja, hogy valaha gunyt üzött velük. Akkor még nem értette őket. Nagyon finom és nagyon jó emberek. Arra vágyik, hogy egy napon Alfredát elkápráztassa valami jó cselekedettel, vagy egy rendkívüli börzemanőverrel.

Hozzák a számlát, amit a bankár észrevétlenül kért, csendesen felemelve a cigarettáját. Dániel szörnyen erőlködik, hogy ne nézze meg az összeget, de Berta leengedve hosszú szempilláit, keszegül egy angyali pillantást vet reá. Közben a ruhatáros hozza az állatbőröket, amelyekbe hanyagul bujnak be mindnyájan. »Isten veletek«, mondja Alfreda a járdán. Dániel kifosztottnak érzi magát, mert ő is épp ezt akarta mondani: »Isten veletek« és hirtelen majdnem azt bökkentette ki: »szervusztok«, de ez kissé pajtáskodónak tetszett neki. A portás egy gummikerekűt intett oda, amit a férj nem mer visszautasítani. Különben a felesége talán nem is veszi zokon, hogy ily fényüzéssel zárják be az estét.

— Egyfogatuba is szállhattunk volna — mondja néhány pillanat múlva.

Dániel kérdi tőle, nem unatkozott-e. Tétova mosolyra biggyed a nő szája. Minden jól megy. — A férj nem is tudja, milyen jól mulatott. Alfredané bókot mondott a kalapjára és egy csinos ur a vendéglőben majd felfalta a tekintetével; tüntetően úgy nézte, mint azokat a nőket, akiket vacsorára szoktak hívni.

(Folytatása következik.)

Saison.

Haditudósítás Tripoliszból.

(Brieje, die Sie nicht erreichen.)

I.

Tripolisz, október hónap.

Egyetlen és utolsóelőtti szerelmem!

Még fülembé cseng a szenvedélyesre nüanszirozott bucsuszó, mely ajkán végső akkordként elhangzott: »Legyen hős!« ... Ezzel az utravalóval megrakódottnan szálltam hajóra, hogy mint a »Fővárosi Ujság« Luigi Barzinija, a csataterokról szerzett hangulataimmal elkábítsam a lap olvasóit.

Tegnap kötött ki hajóm Tripoliszban és ma már vér folyt ebben a gyülolettől és annak minden átkaitól feldult szerencsétlen városban. A győztes küzdelmek piros trofeumai már ott büszkélkednek diadalmas katonák ágyai fölött a szállodák falain. Magam is a küzdők sorában voltam és önre, meg meleg szenvedélytől elfojtott hangjára gondoltam, amikor izmos ujjaim lecsaptak ellenfeleimre, akik nem átalották az éj leple alatt besuhanni) sátramba és megzavarni éjszakai nyugalmamat. A magam keze által gyújtott máglya autodaféjában pusztultak el ellenségeim százai, amidőn »hajrá!« kiáltással kergettem őket a gyilkos veszedelmbe! Csak úgy hajnal felé tudtam megszabadulni tőlük, amikor is az ön szent nevével szerelmes ajkamon üdítő álomra hunytam be szememet.

Későn ébredtem fel. Arab házigazdám személyesen hozta be kávémat és a Pester Lloyd-ot, melynek harczterei rovatait végigfutottam, aztán megirtam lapomnak az első tudósítást.

Most érzem csak, mennyire szeretem önt, mennyire szeretlek téged! Nemde, megengeded, hogy a távolból b'zalmasabb tegezéssel férközzem hozzád, annál is inkább, mert ezek a levelek amugy sem jutnak kezedhez, csak legfeljebb könyvalakban és oly sokáig nem várhatok válaszodra, mely bizonyára tagadó lesz. Isten veled!

II.

Tripolisz, október hónap.

Egyetlenem!

Arab házigazdám ma délben meglepetésszerű kijelentéssel lépett be hozzám. Így szólt:

— Effendi! Van neked vattád és kötszered?

Igenlő válaszomra így folytatta:

— No akkor légy szives bekötni karomat és mindkét lábszáramat. Ha lehetséges, alkalmazz gipszkötést rájuk. A homlokom köré csavarj fekete selyemkendőt, az orromat takard el mindenféle sérvkötőkkel és nyakamat borítsd be tápaszokkal.

— Ó Rusztem, — szóltam hozzá meglepődötten — talán valamilyen kötszerárakereskedőhöz szerződtél kirkatniak, hogy ilyen kívánsággal járulsz elém?

— Nem, effendi, — felelte Rusztem — egészen más az, amiért erre a megkötöttségre vágyódom. Tud meg, hogy az olasz hajóhad parancsnoka ma kidoboltatta az utcákon, hogy hetven muzulmán sebesültre van szüksége, akik hat lira napidij mellett készek erre a foglalkozásra. A kosztümöket azonban nekünk kell liferálnunk. Most már nincs egyéb hátra, mint hogy te felruházzál engem a sebesültek ruházatával, mert tud meg, hogy a hetven jelentkező egyike én vagyok, a te hűséges házigazdád. Egyébként elhoztam neked a friss reggeli lapokat, melyekből bölcs szemeddel annyi tudományt szoktál kiolvasni.

Bekötöttem a derék arabot és műveletem után gépem elé állítottam őt, hogy a fényképet lapomnak beküldjem és meggyőzzem az olvasókat ennek a rettenetes háborúnak minden borzalmasságáról.

Ha elgondolom, hogy mialatt én itt egy modern háboru véres borzalmasságaiban fürdöm, ön egyetlen nem épp elkészült hangverseny-toalettjének próbáival és örül a kontreminnék, amelylyel férjeura oly busásan megkeresi ennek a toalettnek költségeit, a sors különös játéka jut eszembe. Egyiknek a nyugodalmas otthon, a másiknak a háboru fürgetege. Isten vele!

III.

Tripolisz, október hónap.

Mi ujság otthon? Persze semmi, mindenféle béke és nyugalom honol. Ellenben itt! Épp most jövök a csatában elhaltak tetemeitől. Rémes látvány! Ott fekszenek szanaszét a harcmezőn és lecsukott szemmel várják az enyészetet.

— Meddig várja ön az enyészetet? — kérdezem az egyikőtől.

— Három napig — feleli a megboldogult, végigsimogatva görcsös ujjával hosszú szakálát.

— Miért simogat ön szakált elhullt létere? — kérdem én megütközve e szokatlan látványon. — Ezt még sohasem tapasztaltam tisztességes halott embereken.

A szerencsétlen hős aztán elmesélte, hogy ő katona volt a szultán seregében, de rosszul folyván a sora, elszegődött hivatalos halottnak az olaszokhoz. Az olasz kormány ötven frankot fizet ezért az állásért, mely állást azonban abban a pillanatban elveszíti, mihelyt nem fekszik.

Mi haditudósítók egész nap a harcmezőn vagyunk. Már küldtem is lapomnak több tudósítást a vetések állásáról. Sajna, az olaszok mindennap újabb még újabb területet hódítanak el a törököktől. Mindannyiszor jön egy olasz tábornok és így szól:

— Ezt a területet elfoglalom.

Senki sem mond ellent neki. És ő folytatja a foglalást.

— Én ezt elfoglalom...

Ilyenkor azt álmodom, hogy otthon vagyok a szobámban, bejön egy jól ismert ur hozzám és így szól:

— Én ezt lefoglalom! Én ezt lefoglalom!

Aki ellenkezik ilyenkor, az verést kap. Tout, comme chez nous. És itt, sajnos, a szójáték szomorú mezejére kell lépniem, nem kerülhetvén ki az összehasonlítást az itteni és otthoni állapotokkal. Otthon árverést kap, aki nem engedelmeskedik. Bocsásson meg, egyetlenem, ezért a rossz vicczért és szolgáljon ennek enyhítéséül az, hogy ez az egész Tripolisz egy rossz viccz. Maradtam...

IV.

Tripolisz, október hónap.

Ma korán reggel azt hittem, hogy otthon vagyok budai lakásomban a Vérmező mellett. Puskaroppanást hallottam. Kiugrottam ágyamból, hogy az ablakon kitekintsek. Sajnos, csak a harcmezőt láttam magam előtt a

Vérmező helyett. A puskaropogás onnan volt, hogy egy kis arab fiu elcsattantotta Flaubert-puskájának a ravaszát.

Eszembe jutnak bucsuszavai, melyeket oly forró szenvedélylyel sugott a fülembé: »Légy hős!« Amióta itt vagyok, egyebet sem teszek, mint hős vagyok. Keresem a veszedelmeket és nemrég egy török ágyu öblös torka elé állottam. Mindketten nagyott ásitottunk unalmunkban.

Ha véletlenül leveleim mégis elérkeznének önhöz, úgy arra kérem önt, legyen szives azonnal értesíteni róla, hogy mi hir a tripoliszi háboruról. Addig is Isten önnel.

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

> Rákosi Viktor. Aki Rómába megy, az a farkasokkal is arabusul társalogjon, aki utazik, az Magyarországon kívül ne egyik töltött káposztát, mert úgy sem kap, aki pedig Rákosi Viktorról beszél, annak egész az impertinenciáig morális kötelessége az, hogy tőle telhetően alkalmazkodjék a Sipulusz groteszk és utánozhatatlanul pompás zsáneréhez. Mert Rákosi Viktort Sipulusztól csak egy lépés választja el és ha valamelyik lépésre rá lehet fogni, hogy a nagyszerűt választja el a nevetetőtől, hát akkor ez az a lépés. Mert ez választja el nagyságos Rákosi Viktor orsz. képviselő urat Sipulusztól, a nevetésnek nem öregapjától, mert Sipulusz sohasem lesz öreg, hanem legalább is nagybátyjától. Sipulusz sohasem lesz öreg és most, hogy egyszerre róla is csak kiderül, hogy már éppen harmincz esztendeje az idén annak, hogy ír, tehát kacag és kacagtat, el sem hiszi egyikünk sem, hogy Sipulusz már harmincz éves. Lehetetlen az. Ámbár viszont igaz, most emlékszem vissza, hogy a hetedikben egyszer német óra alatt a Beck nagyon megpofozott, mert a pad alatt a »Gyilkosság a tintagyárban«-t olvastam és éppen abban az ünnepi pillanatban, amelyben Szemák István szerint »a rozsmák fán ülve lesték a tarándokat«, hängösen elnevettem magamat. Sipulusz már harmincz esztendő és Jobbadány Mihály mégis, még most is olyan fiatal, hogy miatta meg most otthon pofoznak meg, mert nem tudom az olvastán a nevetéstől ebédnél felkanalazni a levest. És Beöthy Zsoltnak nagyszerűen igazsága van akkor, amikor harmincz esztendő derült óráiért mond köszönetet Sipulusznak, ennek a kifogyhatatlan lelkű, örökké jókedvre kész speciálisan magyar humoristának. Mert nem szabad elfelejteni, hogy Sipulusz hivatalosan is elismert magyar humorista és a humorát ez a hivatalos elismerés nem tette fanyarabbá, mivelhogy valóban a legilletékesebb fórum, maga Jókai Mór iktatta be őt a magyar humoristák sorába, amikor ünnepiesen reátestálta a magyar humor klasszikus kincsét, Kakas Márton irodalmi alakját. És azt hiszem, hogy Sipuluszt semmivel sem lehetne jobban inzultálni, mint azzal, ha ráfognák, hogy a magyar Mark Twain. Mert lehet az ő értéke tudadunai szelid domb, de a mi kincsünk, nem pedig utánzott Csiborasszó. Mark Twainhoz nem Sipulusz hasonlít, hanem Rákosi Viktor, és nem a humorában, hanem az életnek és a kötelességeknek ama nagyon komoly felfogásában, aminek a tiszta magaslátára csak a humor felsőbbes levegőjében emelkedhetik fel az igazi ember. Mint politikus, olyan hóféhér, tiszta elvűséggel ragaszkodik a meggyőződéséhez, mintha nemcsak Jókai hagyott volna rá örököt, hanem Irányi Dániel is és az a hazáját-síró Kossuth Lajos, akinek a lelke mint soha el nem nemülő harangszava bolyong korhadt fakéresztek fölött. És most, hogy harmincz esztendő után végre tetten van érve Sipuluszban Rákosi Viktor is, ez az agyafurt lírikus, aki úgy el tudta bujtatni saját

magát, az alakjai mögé, hogy bár legtöbbször egyes szám első személyben beszél, azért a maga élete és élményei mégis osztatlan kincsei maradtak a saját lelkének, most, hogy kibujt a szingurit-bombából az a csörgőkigyó, amelyet véletlenül minden magyar író állandóan magával hord a lelkében, — most lehetetlen rá nem csitálni Rákosi Viktorra a Sipulusz egyik legklasszikusabb groteszkjét, ami valahogyan így szól: »ha az építészet a megfagyott zene, akkor Márkus Dezső a felolvadt Márkus Géza«. Ugy? Nő jó. Vakarj meg egy harmincz esztendő humoristát és a szemed elé tűnik az igazság, hogy a magyar parlamentben nemcsak sok mulatságos figura van, hanem egy nagyon komoly, valóban right honourable M. P. is ül ott. A hajdunánási képviselő.

* * *

Ö Nász. Bécs, Schwarza, Reichenau, Brandeis . . . Ezeket a neveket nagyon gyakran halljuk mostanában. Események középpontjában állanak valamennyien s aki a nevek hangzásáról az eseményekre következtet, joggal hiheti, hogy valamely cseh mágnásnak, vagy alsó-ausztriai arisztokrátiának dolgai bonyolódnak le a négy város körül. Pedig nem így van. Magyarország jövőbeli trónörököse köt házasságot s a városok a ceremóniák egy-egy stációját jelzik . . . De ne tévedjünk rá a közjog agyontaposott ösvényére. Azonban azt az egyet mégis meg kell állapítani, hogy rosszul esik a magyar önéretnek, hogy az ország trónörököse az öröm napjaiban egészen megfelejtkezett Budapestről. Egy kicsi kerülőre méltathatta volna ezt az országot is. Mert olyan különös, hogy mi a legtöbb főherceget és a legtöbb főhercegnőt a bécsi Interessantes Blatt címkepei után ösmerjük csak.

* * *

4 Az olcsó hus. A néten német építészek jártak itt, hogy a főváros építészetét tanulmányozzák. Tanulmányutra jöttek és soha jobbkor nem jöhettek volna. A Rákóczi-téri katasztrófa mintha csak szemléltető oktatás lett volna, egész közelről tanulmányozhatták a pesti építkezések mikéntjét és rájöttek a nagy titokra, hogy azért fejlődik olyan gyorsan ez a város, mert vérrel keverik a maltert és a czeementet. Régen a földet öntözték vérrel a magyarok, most a házaikat, — gondolták a németek — lám, itt nem vesznek ki a nemzeti tradíciók. És magukkal vitték az épületes tanulságot, hogy a magyarok hazájában, ha nem is puhítják már nyereg alatt a húst, de a véráldozatot még mindig kultiválják. Mert itt mindennek emelkedik az értéke, csak az emberéleté csökken. A legolcsóbb hus az emberhus. És még csak szociálistának sem kell lenni, hogy erré rájójjon az ember. A vér a legközönségesebb folyadék és jól összetartja a téglákat. Az építőmesterek ezt már amaz erdélyi Kelemen óta tudják, akiről szól a régi ballada.

* * *

4 A válogatós feministák. A keszthelyi gazdasági akadémián fölvételre jelentkezett egy leány: gazdászni akar lenni. A kisasszony szándéka dicséretes, de kissé gondolkodóba ejti az embert. És eszünkbe juttatja, hogy nem a tudományszomj, nem is egyszerűen a megélhetés, hanem a könnyű megélhetés reménye az, ami a feministákat a férfiak által lefoglalt pályákra hajtja. A nő, akármilyen feminista is, kiváltságos helyet foglal el a társadalomban s erről sohasem tudna lemondani. Hiszen éppen ez készíti őket, hogy a férfiak közé álljanak, mert ott több előny kínálkozik számukra, mintha megmaradnak gépirókisasszonynak vagy tanítónőnek, ahol egyforma erővel, a maguk nemével kell versenyre kelniök. A fővárosi utcáseprőnői állásra egyetlen jelentkező sem akadt, de az egyetemre egyre

többen iratkoznak be. És ez korántsem a feminizmus kultúra-éhségét jelenti, csupán azt, hogy amott a szerzett előny majdnem nulla az emitt elérhetőhöz képest, még relative is. Mert az intelligencia sohasem tudja magát tultenni azokon a tradíciókon, amik a vérébe mentek át s amik a nővel szemben mindig előzékenységre kötelezik. És ezért nincs igazuk a feministáknak, akik csak doktorkisasszonyok akarnak lenni és az utcásepréstől irtózza fordulnak el.

* * *

4 A kövérség alkonya. Egy vidéki városban valamelyik városatya azt indítványozta, hogy a kövér polgárookra külön adót vessen ki a tanács. Ne hordozza senki ingyen a zsirfölsőlegét, hanem járuljon hozzá testi terjedelme arányában is a közteherviseléshez. És az indítványozó ötletében van is némi ráció, mert valóban, aki a mai lehetetlen drágasági viszonyok között még szalonnát is tud gyűjteni a lapoczkájára, az nyilván olyan ember, akinek sok a fölösleges pénze. A kövérség, a kettős toka viselése a luxus nyilvánvaló jelévé kezd emelkedni s mint ilyen adózási alappá lép elő. De, bár az indítvány mindenesetre elmés, aligha lesz keresztülvihető, mert az érdekelték egyszerűen abba fogják hagyni a nekigömbölyödést és lefognak. Ez még higiénikus szempontból is haszonnal jár majd, nem is szólva a megspórolt kosztpénzről, ami szintén nem megvetendő dolog. Szóval, az új adóalap kissé változékony alapon nyugszik, hacsak úgy nem segítenek a dolgon, hogy a törvény kijátszásának és ilyenformán büntetendő cselekménynek fogják minősíteni a soványító kurát.

SZINHÁZ.

Desprès.

Nem szép. Rachel lehetett ilyen, mikor a párisi színpad királynője volt, vagy Sarah Bernhardt százhusz év előtt. De a nagy színésznők mindig egy fokkal csunyasabbak, mint ahogy illene. Caroline Neuber szellemes és gunyos arczára kell gondolni a régi lipcsei rézmetszeteken; és a weimari albumokból éppen ilyen fajta, finom csunyasággal világlik ki Corona Schröter képe. Miért nem szépek ezek a nagy színésznők? Talán hogy ne lehessen elfogult gondolattal illetni őket, hogy pártatlanul ítélkezhesenek fölöttük a féltékeny nők és az irigy férfiak. Desprèsbe épp ezért sohasem egyesek, hanem mindig az egész közönség szerelmes. Az arcza nem a szépség ragyogására van teremtve, hanem egyszerűen munkaterülete a komédiázásnak; ez arcz vonalait nem lehet óvni, hanem át kell engednie a grimászoknak; nem ér rá mozdulatlanul lenni, hanem nevetnie vagy szénvednie kell. Érdekes megfigyelni, hogy mikor mégis egy-két pillanatra megnyugodhat, akkor az arcza valami végtelenül fájdalmas és lemondó maszkot mutat, — még akkor is, ha az izmoknak ez a pillanatnyi fegyverszünete két színpadi nevetés közé esik.

Ez a melanchólikus maszk a Suzanne Desprès művészetének jelképe, az ő összes szerepeinek kiindulása, a legigazabb pillanatfelvétel ez róla. Minden drámája mélyen ott rejtőzik a párisi nőnek ez a lemondóan rejtelmes mosolya. Desprès ma a francia színpad összes komoly női szerepeit játszsza és nincsen az a komoly női alakja a mai francia drámának, akinek nem kellene ezt a melanchólikus pózt felöltenie. Házasságról van szó mindeme darabokban és mindenütt a nő jár rosszul. Ha megcsalják (Bernstein-Hervieu), van oka a szomorúságra; ha ő csal (Bataille-Capus), akkor is sirva fakad a bűn után. A francia nő elkömlődése az a házasságtörés zivatarai között, amit

Desprès arczán láthatunk. Ez a melancholia akkor ült ki először a párisi színésznők arczára, mikor Ibsent kezdték ottkűnn játszani, s a Nóra óta le sem került onnan. Desprès mind között a legszomorubb. Milyen kétségbeesetten sir az *adultère* legkisebb gyanujánál is! Nincs az a nagy történelmi esemény, mely ennyire meg tudna indítani. És ehhez a szomorúsághoz végtelenül jól áll a szabálytalan, egyáltalában nem vonzó arcza. Ez még érthetőbbé teszi, hogy megcsalják.

A beszédét pedig meg tudják érteni azok is, kik egy szót sem értenek belőle. Ez a dikció internacionális, mint valami hangszer kesergése. Suzanne Desprèsben megvan a horror vacui, az ürességtől, az unalomtól való félelem és sohasem bágyad el. Retteg egy olyan pillanattól, amikor a közönséget nem érdekelné, és ezért úgy osztja el erejét, hogy mindenütt egyenlően megkapjon vele. Minden mondata valósággal egy befejezett történet; és minden szava egy mondat. És így lehetetlen egy pillanatra is levenni a szemünket erről az örökké érdekes színésznőről és nézzük őt, mint egy nekünk teljességgel idegen szinpadai zsenit. Mert nálunk vagy szavalni kell, vagy természetesen lenni, de egy harmadik módra senki sem gondol. Lám, a párisiak kis Zsuzsannája szaval is és énekel is sokszor, de mindig igaz és megható marad. És ez a harmadik mód a legigazibb, a hozzánk legközelebb álló, mert ez a színjátszás maga az élet, mely nem követ szélsőségeket és nem egységes és nem következetes. És ez a színésznő, aki az életet játszsza, talán nem is tudja, mit csinál, csak azt érzi, hogy ezt így látta Párisban, ez így történt a tizenhatodik kerületben egy kis manzárdban, ahol kis lány volt és ahonnan elindult egyszer a sziniiskolába.

Sz. L.

Hit és haza. (*Vigszínház.*) Schönherről tavaly már irtam ezen a helyen, egy másik darabjával kapcsolatban. Megállapítottuk róla, hogy markos, kemény, velős német. Néhol elementáris hatása. Ez a darabja nem változtatott a tavalyi véleményemen, de semmi új mondanivalót se pendített meg bennem, amely más világításban mutatná be őt. Tiroli parasztjai kegyetlenek és durvák, a fogukkal és a körmükkel ragaszkodnak a földhöz. *Schönherr* parasztyilkosság nélkül alig irt még drámát. Legkedvesebb festéke a vér. Egyetlen igazi témája az ősember. Ősemberi erőt, tragédiát keres és biztos szinpadai hatásokat. Nem csodálkozom, hogy a föld után most az égről ir darabot, az emberek istenszomjúságáról, vallási villongásáról, amely épp oly barbárrá teszi őket, mint a garas után való hajsza s nem csodálkozom, ha holnap egyenesen vadembereket vinne a szinpadra. Azt hallom, az új darabja aktualitását vesztette. Mit érdekel, hogy szurdossák le ezeket a kedves, ravasz luteránusokat, mit érdekel a biblia és a katolikusok kegyetlensége? Sajnos, mindez ma megint különösen érdekel bennünket. Mert nem ez a háromszázéves harcz avult el, csak *Schönherr*, aki harmincz évvel kullog a modern dráma után.

Schönherr szereti a naturalizmust. Most, hogy népszerűtlenné lett, és a művészet minden vonalon új irányok felé kanyarodik, egy elkésett forradalmár masochista szerelmével szereti, reménytelenül és durván. Hogy kéjeleg a brutalitásban. »Szurd le, mint egy disznót«, kiáltja egyik alakja. »Feszül a hasam, mint a dob«, mondja a vízkóros vén paraszt s a felcser ott a szinpadon meglékeli, akár egy görögdinnyét. Durva a tónus, de elvégre az izgága és türelmetlen XVII. században vagyunk, amikor nálunk is pökhendi hangon feleltek a hitvitázók és a mai szennylapok előhírnökeiképpen mérges, tüzet okádó röpiratok jelentek meg, többek közt ekkor jelent meg *A vén bivaly orrára való karika* is. A vén bivaly pedig egy köztisztelőben álló jeles hitvitázó volt. *Schönherr* alakjaitól se követelhetek tehát több illemt. Nekem nem is a hangjuk ellen van kifogásom,

amely itt-ott jellemző és erőteljes, de az író ellen, aki folyton üti a mellét, hogy ő jó fiu, parasztjai nem afféle édeskés szalónképek, de igazi vadkanok és hiénák. Ez már modoroság. Drámája — jól megkomponált drámája — ebben merül ki. Egy nép tragédiáját akarta összeszorítani, amelyet a keserű alternatíva elé állítanak, hogy válaszson a hite és a hazája között. A dráma azonban nem sikerült. Ugy érezzük, hogy egy jól megirt eposzt, vagy egy izgalmas történelmi könyvet olvasunk. Csak néhány remek paraszthalakot kapunk, pár részletdrámát, egy sikerült középkori miliórrajzot, az összecattanó jeleneteken túl azonban semmit, ami fölemelné a cselekményt és egységessé tenné az érzéseinket. *Schönherr* elsőrendű fotografus, de nem alkotó.

A negyedik előadást néztem végig gyér közönséggel együtt és intenzíven sajnáltam a Vigszínházat, amely izlést, munkát és rengeteg művészi erőt pazarolt a darabra — úgy látszik — hiába. Kevés ily jó előadást láttam. *Hegedüs* a luteránus paraszt, aki a hit és haza között tétováz és végül a hite mellett dönt. Puritán művészettel, a legnemesebb emberi eszközökkel a tiszteletparancsoló nagyság benyomását kelti bennem. *Szerémi* a megtévelyodott paraszt szerepében mivel eddig nem látott dolgokat. *Fenyvesi*, *Varsányi* és mindenki a helyén van, a kiállítás stílusos, a *Garvay* Andor fordítása nagyon jó, a rendezés festői. Ezt mondhatom *Csortos*-ról is. Egy középkori katolikus lovagot játszik, aki gyilkol a hitéért, a harcz után pedig megáll az örökmécs előtt és felmutatja véres kardját a Szent Szűznek...

K. D.

ZENE.

Liszt Ferencz.

Lakajok, sokgyerekes kántorok, siket zongoramesterek után egy grandseigneur életrejelző következik a zenetörténetben, telve pazar szerelmekkel, aranycsengéssel, harczokkal és diadalokkal, egy Bacchus-menet, végig egész Európán, tömjénfüst és bódító, mérges parfümök között. Egy csodálatos művészé, aki fejedelmekkel parolázott, grófnóket szöktetett, a pápa barátja volt, félig cigány, félig francziskánus-szerzetes, abbé és donzsuán, egész Európa tanító-mestere, a szalónok arslánja és a művészet korlátlan hatalmu szuverénje. Egy soha addig nem látott és szinte egyedül álló tünemény a sok elvonult és magabazárkózott zeneszerző között, akik egyebek sem voltak, mint muzsikusok. Művésze a társadalmi érintkezésnek, művésze az életnek, alkotó és interpretáló, muzsikus és költő, katolikus és pogány, az új nyugati kultúra egyik reprezentálója, de egy kicsit magyar is, egy antik hős és egy teatrális pozór, lelkében különböző végletekre való diszponáltsággal, Isten és Mefisztó, Beethoven és Paganini.

Igazi romantikus volt. Az irodalomban látta minden művészet esszenciáját: ez művészetének, konstruálási módjának végső alapelve. Irodalmi gondolatokat fejezett ki zenével, fogalmi tartalmat akart adni kompozícióinak. Miközben erre törekedett, az új zenei értékeknek váratlan gazdagságát hozta felszínre, az anyag, miközben formálta, ezer titkát fedte föl előtte és e titkok kiderítéséért vagyunk hálások neki, ebben tiszteljük dimenzióiban még ma sem áttekinthető lángelméjét, ebben látjuk titáni nagyságát.

Liszt Ferencz filozófiáját a zenéről, konstruálási módjának végső alapelveit, a következő gondolatok sor adja vissza: A zenét az emberek nagy többsége úgy élvezi, hogy tartalommal, érzésekkel, történésekkel ruházza fel, képzet-társító- és képzelőtehetségének segítségével. Erre van lehetőség. Ha ugyanis figyelemmel vizsgáljuk a különféle zenei kifejezéseket, csakhamar arra a tapasztalatra jutunk, hogy

a zenei kifejezések és bizonyos érzések, életműködések stb. között az általános konvenczió és az egyéni képzettársítás bizonyos kölcsönös és egyértelmű összefüggéseket hozott létre. Ettől nem esik messze az a gondolat, hogy a zene tulajdonképpen közlekedési eszköz, olyan, mint a beszéd, amely arra van hivatva, hogy irodalmi vagy bölcséleti gondolatok kifejezője legyen, »önmagában« tehát nem tartalom, csak mód a tartalom elmondására. A vokális kompozíciókban ezt a tartalmat megadják a szavak. A tisztán hangszeres zenében, ahol a magyarázat hiányzik, a közönség maga ruházza fel a zenét érzésszerű vagy történelmi tartalommal és tulajdonképpen ez az érzésszerű vagy történelmi tartalmat és ami köréje csoportosul, azt élvezi. A zeneszerző számára azonban nem lehet közönyös, hogy a közönség mit érez bele zenéjébe, jól teszi tehát, ha segítően közbelép és saját maga határozza meg műve tartalmát, amelylyel megköti, de stabilissá is teszi a közönség fantáziájának repülését. Az elmélet konzekvenciái a zeneszerző számára: ha a zene irodalmi gondolat kifejezője, a zenedarab formáját az irodalmi gondolat determinálja esetről esetre, állandó, merev formák tehát nincsenek és a zenei törvényeket alá kell rendelni a költői gondolatnak.

Ma már tudjuk, hogy ez a látszólag logikus, korrektd gondolatok miben hibázik. A zenét a legtöbb ember valóban asszociálás és fantáziájának segítségével élvezi, de a fantázia anyagát az én élményeim, emlékeim stb. adják meg. A zenei kifejezések csak durva általánosságban jelennek mindenki számára ugyanazt és ha megfigyeljük, azonnal meggyőződhetünk róla, hogy egy és ugyanaz a zenei kifejezés egyénenként más és más asszociációkat, tehát értelmezést vált ki különböző emberekből. Ha első értelemben vett jelentése iránt nem foroghatnak is fönn kétségek, második és harmadik sorban már mást jelent nekem és más Önnök. A zenei szimbolika tehát nem olyan kialakult és meghatározott, mint például a nyelv, következőképpen nem is lehet úgy alkalmazni. A zenei élvezet pedig éppen azért intenzívebb más művészi élvezetnél, mert itt nyílik a legtágabb tér a fantázia számára, itt a legegényibb az élvezet, mert minden elemét én magamból, emlékeimből adom hozzá. Magamat élvezem benne. Aki a fantázia röplését úgy akarja stabilissá tenni, hogy előírja, hova mit kell érezni, az nagyobb ballasztal terheli meg, mint amelyet elviselni képes. Az ekként stabilissá tett fantázia többé már nem repül, hanem legfeljebb csak gurul. Igaz, a komplikált élvezet — a zenét itt az irodalmi tartalom komplikálja — magasabb élvezet, de a szimfónikus költemények esetében — mert erről van szó — azt kell mondani, hogy szerencsétlen komplikációval állunk szemben. A szimfónikus költemény olyan opera, amelyben a szinpadot, a drámát, a színészek játékát stb. a kezembe adott program pótolja. Pótolja?

Az alapelvek csődje azonban csodálatosképpen nem jelenti a zene értéktelenségét. Liszt zenéje ma is eleven érték. Közben azzal volt elfoglalva, hogy irodalmi gondolatokat, élményeket, impressziókat zenére váltson, — finom, érzékeny idegrendszer volt, és korlátlan ur anyagán — olyan zenei lehetőségeknek jött a nyomára, amelyek mérföldjelző kövek a zene birodalmában. Kiszélesítette a formákról való elméletet. A forma csak a mód, amelylyel a komponista mondanivalóját előadja, a forma igazodik a tartalomhoz és nem megfordítva és új tartalom új formát kíván. (Új formák teremtésére és a régiék zseniális továbbfejlesztésére adott sok példát.) Új fejezetet jelent a harmóniák fejlődésében. Azt mondjuk: »a szórványos, illetőleg a nem kapcsolt kilenced- és tizenegyedhangok korszakát«. Az új zenekarkezelés Berliozon és Wagneren kívül Liszt nevéhez fűződik. A zongora végső és tul nem haladott fejlesztése, minden lehetőségének kihasználása az ő műve. Az egyházi zenét újraépítette azokból az elemekből, amelyeken

a tizenhatodik század olasz egyházi komponistáinak zenéje épült. A zene végtelen birodalmának egy terra incognitáját fedezte fel: a sátáni rettenetek, pokoli borzalmak és szörnyűségek, a diabólikus szenvedélyek földjét. Művészete materiáján pedig ur volt, mint senki. Ez, a zeneszerző. Első zongoraművésze volt a világnak. Thalberg est le premier pianiste du monde; — mondották Párisban — mais Liszt est le seul. Forradalmár volt és harcos. Ő adatta elő először Schubert dalművét, az Alfonzo és Estrellát, Cornelius vigeroperáját, A bagdadi borbélyt, továbbá a Benvenuto Cellinét, Lohengrint, Schumann Manfréd-zenéjét. Kedvenceit: Schubertet, Schumann, Berliozt, Wagnert, Franzot ő tette népszerűvé hangversenyein és írásaival. Mert író is volt. Végül nevelt egy hatalmas muzsikusergenerációt, győzhetetlen hadsereget az új művészet védelmére. A tanítványok száma meghaladja az ötszázat és az élő nagy muzsikuskok mind tanultak tőle. A legnagyobb tényező ő a tizenkilencedik század zenei életében.

És magyar is volt. Ha összetévesztette is a magyart a cigánynyal, ha rossz irányba terelte is a magyar zene fejlődését, ha fajiság szempontjából nem kielégítő magyar zenét irt is. Magyar volt, mert sokat tett Magyarorszáért, sok pénzt adott szegény hazájának és a magyar zenei kultúra minden intézménye összeforrott nevével. Mindezekért megérdemel egy ünnepélyes honosítást. A művészetének és a nemzetségének meghozta egész Európa társadalmának megbecsülését. Az első volt a sok küzdő szegény ember között, akinek ez sikerült. Amióta ezen a földön járt, másképpen zongoráznak az emberek, a zenéjén egy új művészet épült, az új német iskoláé, amelynek Strauss Richárd a protagonistája. Ezer szál fűzi Liszt Ferenczet az új zenéhez, az új kulturához. A modern élet zenéjét adta és ma, századik évfordulóján annak, hogy született, egész Európa tapsol életéhez, e ragyogó bravurmutatványhoz és művészetéhez, amelylyel jogot szerzett hozzá, hogy az új zene egyik ősenek tekintsük.

Fodor Gyula.

IRODALOM.

Két novelláskönyv.

(Bíró Lajos: *A fekete ostor és más novellák.* — Tömörkény István: *Bazsarózsák.*)

Bíró Lajos mindig érdekes és friss. Okos, tisztafejű és biztosszemű író, aki mindig fölötté marad a témáinak. Sohasem tévovázik, sohasem reszket a keze, szinte félelmes bizonyossággal csinálja meg azt, amit akar. Imponál a nyugodtságával, a fölényével és az erejével. Első pillanatra azt hinné az ember, hogy csak egy kellemes, finom és elmes causeur áll szemben, de egy látszólag véletlenül odavetett szó, egy óvatosan elbujtatott mondat minden novellájában elárulja az éleszemű pszichológust, aki a külsőségek mögött mindig rátapint az emberek lelkére. Stílusa szinte puritán, a színes, pompázó nyelvet megveti, nincs rá szüksége. Újságíró, aki klasszikus riportokat ír a szerelemről. És ha elolvassuk öt-hat novelláját, rájövünk, hogy éppen ebben a rohanó, távirati stílusban nagyobb művész, mint azok, akik minden főnév elé három jelzöt raknak. A novellái idegesek, nyugtalanok, mindegyik izzik a drámai túlfűtöttségtől, de mögöttük érezzük, látjuk az író nyugodt, tiszta tekintetét, amely soha meg nem rebben. Bíró Lajos sohasem exponálja magát az embereiért, pedig érezzük, hogy szereti őket. Az élet egy nagy novelláskönyv, csak ki kell nyitni és lapozni kell tudni benne. Az író nem ér rá elérzékenyülni, az operateur kezében nem szabad reszketni a

késnek. *A fekete ostor* nyomán kicsillanó könyecsepp csak az olvasóra tartozik. Az olvasóra, aki csak a visszaemlékezések során sejteti meg, hogy itt egy az életet nagyon értő és szerető ember rejtegeti előle a megindulását, gögösen és tökéletesen. Az élet apró, groteszk komédiái és szenvedései szürke szavakban élnek, de élnek és az író, bárhogy titkolódzik is, éppen ezen a ponton árulja el magát, az embert.

Tömörkény István új novellái mintha még gazdagabbak lennének erőben, színben, nyelvben, mint az előbbieik. *A világitó állatról és a vadrózsabokorról* szóló történet a legszebb magyar írások közül való. Meleg, rajongó szeretete a természetnek és a legendák bánatos hangjának rezgése hullámszik belőle felénk. Olyan, mint egy régi, szomorú költemény, ami ott született valahol az alkonyati pusztá csendességében. De *Tömörkénynek* a többi dolgai sem állnak hátrább. Egy apró adoma, jelentéktelen semmiség milyen erőre kap a tolla alatt. Egyéni humora minden írásán otthagyja a nyomát és a jókedv mosolygásával aranyozza be alakjait. A magyar parasztnak, a pusztai életnek ma ő a leghivatottabb és legerősebb tollú írója.

Versokről. Három verseskötet fekszik előttünk, hangra, értékre csak nagyon kevésé eltérők. Csinos, kedves és igénytelen versek sorakoznak egymásután, amilyenekről egyre sürűbben számolnak be a napilapok irodalmi rovatai. Jó, közepes dolgok, amik minden nagyobb émoáció, minden különösebb lelki-szükség nélkül íródtak üres órákban, passzióból. Alig itt-ott zendül fel egy erősebb, mélyebbről jövő hang, ami a korán elhasznált és megszürcült új frazeológia jól ismert kliséin kívül mást is hoz magával. A versek lelkét a legtöbbször hiába keressük, a vers lelkét, amely életet, szint és melegséget ad a kimért soroknak, ami nélkül a rímek bántó ürességgel konganak és a poézis csak megtanulható ügyeskedéssé válik. *Sassy Csaba Tűzhely mellől* című kötete még legjobban megérdemli a figyelmet. Egyszerű és őszinte lírája arról tanuskodik, hogy írójuknak nemcsak érzései vannak, de izlése is. Érzései nem nagy skálájúak, de sohasem válnak tolaodókká és hamisakká. Csendes, diszkrét hang vonul végig az egész kötetben, amelyből csak a régebben írt turáni dalok válnak ki kissé zavaróan. Négy év alatt ez az egész csinált pogányság jobblétre szenderült, alig adva egy-két igazán maradandó, szép és értékes hangot. A turáni ükők és pogány bálványok már kissé unalmasok és nem sokkal többet jelentenek, mint az az ábrándos szőke leány, aki volt egyszer, régen, valahol... De találtunk *Sassy Csaba* könyvében egy verset, ami szinte társtalanul áll a többi között, hangban, formában és érzésben tökéletesen. *A nász* című verse ez, amelyért szívesen megbocsátjuk a turáni dalok erőtlenységét. Aki ezt a verset írta, az poéta és még sok szépet várhatunk tőle. — *A Csendes síkatorok során* című könyvről, amelynek homlokán *Győrök József* és *Nagy Ferencz* nevét találjuk, már nagyon kevés jót mondhatunk. A legifjabb magyar irodalom amaz egészen gerincztelen osztályához tartoznak, akik egész egyszerűen új jelzőkkel higitják fel a nyolczvanas évek költészetét. Semmi újság, semmi belülről buggyanó érzés, csak kész formák leutánzása. Lépten-nyomon félreismerhetetlen nachempfindungok, amik a legismertebb verseket juttatják eszünkbe. Még a motójuk sem eredeti. Kinek nem jutnak eszébe *Kiss József* híres sorai, mikor ezt olvassa: »Az én életem szürke semmiség, A szenvedésem sok kicsiny halál, Bus krizantém a lelkem álmodása, Mit kitagadott magából a nyár«. Másutt viszont *Szabolcska* iránt rója le a két debreczeni ifju a kegyeletnek ilyen, kissé már nagyon is népszerű, de kellemetlen formában megnyilatkozó adóját. Van ebben a könyvben olyan vers, amelynek minden sora után oda lehetne írni egy ismert poéta nevét, anélkül, hogy plágiummal vádolhatnánk írójukat. És ami a leginkább elkedvetlenítő, az ilyen versek egyre gyakrabban látnak napvilágot az újabb időben. Pedig annyi hasznos és szép dolog van a világon, amivel érdemes foglalkozni. Aztán vannak még ártat-

lan és gyengéd leánykák is, akik emlékkönyvet tartanak az asztalukon, szép krökodilbőrutánzatú táblás, »Poesie« fölírású emlékkönyvet, ahol van hely a megnyilatkozásra, mért kell mindent kinyomatni? — A harmadik könyv szerzője *Thomé József*, aki *Álmok országutján* címmel adta ki a verseit. A kötethez *Koroda Pál* írt előszót, de milyen előszót. Aki elolvassa, azt hiszi, hogy egy új *Petőfi Sándor* következik utána a további oldalakon, pedig csak egy új *Koroda Pállal* ismerkedünk meg. Van ebben a könyvben minden, ami régi és unalmas, még költői elbeszélés is. Hozsánna, Evoe, regg. alkonyóra, Egek Ura, magyar nóta, ami ott sir este óta, a gyéresi fogadóba, — liebchen, was willst du noch mehr? Az egész kötetben tiz olyan sort találtunk, amit érdemes elolvasni, az *Interieur* című verset:

*Az asztalon karcsu japáni váza,
Benn fehér őszi rózsák;
Zümmögve dudol a vén kályha lángja,
Az antik óra csendesen ketyeg,
Halvány sugár dereng minden felett.*

*Az óra üt s utána zsongva, lágyan
Egy régi, régi dal cseng,
A rózsák összebujnak a pohárban
S midőn a dal a néma csendbe ful,
Néhány szívom a terítőre hull....*

Ez kedves, finom, hangulatos, de miért kell félrevernünk a ha angot, ha valaki rágyújt egy cigarettára?

KÖZGAZDASÁG.

Kertész Tódor. A Budapesti Kereskedelmi Testület legutóbbi igazgatósági ülésében ötvenedik évfordulóját ünnepelte annak, hogy Kertész Tódor budapesti nagykereskedő a testület tagjainak sorába lépett. Falk Zsigmond méltatta az ünnepelt érdemeit, miket a magyar kereskedelem terén szerzett. Ezek az érdemek köztudomásuak és az elnök szavai igazán csak visszhangjárták a nagy népszerűségnek, amelynek *Kertész Tódor* úgy a kereskedők, mint a nagyközönség körében örvend.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi igazgatóság Budapest, VI. ker., Deák-tér 6., Anker-palota). 1911 szeptember havában benyújtott a társaságnál 879 ajánlat 7,013.645 K biztosított összegre és kiállított 615 kötvény 5,416.346 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,847.036 K-át, elért és elhalozás folytán kifizetett 284,999 koronát. A január—szeptember havi időszak alatt benyújtott 9003 ajánlat 70,769.892 koronára és kiállított 7886 kötvény 61,276,723 koronára. Ugyanezen időszakban díjakért 16,265.628 koronát vételezett be a társaság elért és halálesetek folytán pedig 16,059.152 koronát fizetett ki. A társaság vagyona 1910 december 31-én 195 millió korona, biztosítási állomány 596 millió K, halálhalozások és esedékessé vált elérti biztosítások folytán a társaság fennállása óta 405 millió korona fizettetett ki.

HETI POSTA

Bótrágy. *M. Frischauf-Szablya* festőiskolája. Tanítványokat a legtöbb szobrász elfogad.

Cameleonok. Sok benne a szín, de a témája sovány s a befejezése erőszakolt. Jobbat várunk.

Halott a Dunán. Unalmas. Ennyi naturalizmussal egy háromkötetes regényt is tönkre lehetne tenni.

Versokről. A jókat kiadjuk, a rosszakat megsemmisítjük. Külön izenetben nem foglalkozhatunk minden verssel.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Szeplős és pattanásos hölgyek és urak részére kizárólag a *Diana-arczkrém* és *Diana-szappan* bőrápoló- és szépítőszert ajánlható. Ára 75—75 krajczár. Egyedüli készítő: *Erényi Béla* Diana gyógyszertára, Budapest, Károly-körút 5.